

UNIVERZITA KARLOVA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Michaela Skalická

Problematika vyživovací povinnosti a práva na výživné v českém právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová, CSc.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce: 2017

Na tomto místě bych ráda srdečně poděkovala vedoucí mé diplomové práce doc. JUDr. Michaele Hendrychové, CSc., za odborné vedení při jejím zpracování, ochotný přístup i za cenné rady a připomínky.

Dále bych zde ráda vyjádřila díky Asociaci neúplných rodin, z. s., kde jsem měla možnost získat mnoho cenných zkušeností při práci s velkým množstvím oprávněných zejména v případech výživného rodičů k dětem, při práci s legislativními materiály poskytnutými ministerstvem práce a sociálních věcí a jejímž prostřednictvím jsem mohla vypracovat průzkum obsažený v této diplomové práci.

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne: 29. 11. 2017

.....
Skalická Michaela

OBSAH

ÚVOD	5
1. VYŽIVOVACÍ POVINNOST	7
1.1. POJEM VÝŽIVNÉ A POJEM VYŽIVOVACÍ POVINNOST	7
1.2. HISTORICKÝ VÝVOJ VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI	9
1.3. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	12
2. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI PŘEDKY A POTOMKY	15
2.1. VYŽIVOVACÍ POVINNOST RODIČŮ VŮČI DĚTEM	15
2.1.1. Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem - obecné pohledy	15
2.1.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem	16
2.1.3. Rozsah vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem	19
2.2. VYŽIVOVACÍ POVINNOST DĚTÍ VŮČI RODIČŮM	24
2.2.1. Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům - obecné pohledy	24
2.2.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům.....	24
2.2.3. Rozsah vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům	26
2.3. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI DALŠÍMI PŘEDKY A POTOMKY	28
2.3.1. Vyživovací povinnost mezi předky a potomky - obecné pohledy.....	28
2.3.3. Rozsah vyživovací povinnosti mezi předky a potomky.....	29
3. VÝŽIVNÉ A ZAJIŠTĚNÍ ÚHRADY NĚKTERÝCH NÁKLADŮ NEPROVDANÉ MATCE	31
3.1. Výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce - obecné pohledy	31
3.2. Vznik a trvání výživného a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce	32
3.3. Rozsah vyživovací povinnosti a úhrady některých nákladů neprovdané matce ..	33
4. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI MANŽELY	35
4.1. Vyživovací povinnost mezi manžely - obecné pohledy.....	35
4.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti mezi manžely	36
4.3. Rozsah vyživovací povinnosti mezi manžely.....	37
5. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI ROZVEDENÝMI MANŽELY	39
5.1. Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely - obecné pohledy.....	39
5.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely.....	39
5.3. Rozsah vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely (§ 761 OZ)	41
6. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI REGISTROVANÝMI PARTNERY	43
6.1. Vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery - obecné pohledy	43

6.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti mezi registrovanými partnery	44
7. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI BÝVALÝMI REGISTROVANÝMI PARTNERY	46
7.1. Vyživovací povinnost mezi bývalými registrovanými partnery - obecné pohledy	46
7.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti mezi bývalými registrovanými partnery ...	46
8. JEDNOTLIVÉ DRUHY VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI A JEJICH ČETNOST V ŘÍZENÍ PŘED SOUDY	48
9. PŘEDPOKLADY PŘIZNÁNÍ VÝŽIVNÉHO	50
9.1. Odůvodněné potřeby a majetkové poměry oprávněného	50
9. 2. Schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného	53
10. ZPŮSOBY PLNĚNÍ VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI	56
11. SPLATNOST VÝŽIVNÉHO	57
12. ZMĚNA ROZSAHU VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI	59
13. ZAPOČTENÍ VÝŽIVNÉHO	61
14. PROMLČENÍ PRÁVA NA VÝŽIVNÉ	62
15. SOUDNÍ ŘÍZENÍ VE VĚCI VÝŽIVNÉHO	63
16. VYKONATELNOST ROZHODNUTÍ A VYMÁHÁNÍ DLUŽNÉHO VÝŽIVNÉHO	65
16.1. Výkon soudního rozhodnutí	66
16.2. Exekuční řízení	68
17. TRESTNÝ ČIN ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY	70
17.1. Skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy	70
17.2. Sankcionování trestného činu zanedbání povinné výživy	71
18. ZÁLOHOVANÉ VÝŽIVNÉ	74
18.1. Zálohované výživné v historickém kontextu	74
18.2. Zálohované výživné – aktuální vývoj	76
18.3. Právní úprava zálohovaného výživného ve Slovenské republice	79
18.4. Zálohované výživné obecné pohledy	79
ZÁVĚR	80
SHRNUTÍ	82
Použité zdroje	84
Abstrakt	89

ÚVOD

Kdysi jsem se setkala s citátem neznámého autora, který je velmi jednoduchý, a přesto je v něm ukryta veliká pravda: **"Nejen klokaní mlád'ata jsou závislá na kapsách rodičů."** Rozdíl mezi klokany a lidmi je však v tom, že klokani svá mlád'ata z kapsy jen tak nevyhodí, kdežto lidé bohužel ano. Otec či matka při odchodu od rodiny snadno zapomínají na své povinnosti, v horším případě zapomenou oba najednou a děti se ocitají závislé na svých prarodičích, příbuzných, v nejhorším případě na státu. Na druhou stranu je nutno říci, že ani opačných situací není málo. Děti dospějí, rodiče zestárnou, a role se dle zákona, ale i společensky a fyziologicky obracejí. Stáří s sebou přináší ztrátu soběstačnosti, člověk se stává opět závislým, nejen finančně, na svém okolí. Děti mají vyživovací povinnost ke svým rodičům, ale nabídnout jim teplo své kapsy se zdráhají. Staří lidé poté nezřídka tiše trpí na pokraji chudoby a základní potřeby jim zajišťuje charita. V české společnosti se rodinné hodnoty generace po generaci snižují a tomu úměrně nabývá na významu zákonná úprava. Bohužel morální základy, které by měly být samozřejmostí, se musejí stanovovat rozsudky a vymáhat státní mocí.

Toto téma jsem si zvolila zejména kvůli osobním zkušenostem a zkušenostem lidí, se kterými jsem se setkala, či telefonicky hovořila během svého působení v Asociaci neúplných rodin, neziskové organizaci zabývající se poradenstvím v oblasti rodinného práva a zejména pak problematikou vymáhání dlužného výživného.

Fenomén neplnění vyživovací povinnosti se nejen v české společnosti rozšiřuje čím dál rychleji a postupně zjišťujeme, že právní úprava není dostatečná.

Stanovení zákonných povinností a způsoby jejich vymáhání, či způsoby trestání osob zanedbávajících svou vyživovací povinnost má řadu nedostatků. Člověk, který se snaží bojovat za svá práva nebo za práva svého dítěte se dostává do slepých uliček a postupně propadá beznaději. Bohužel i řada úředníků na místech, kde by měla být poskytnuta potřebnému dobrá rada, nejsou sami dostatečně informovaní. K nastínění informovanosti veřejnosti jsem provedla, prostřednictvím Asociace, menší průzkum, jehož výsledky jsou použity v této práci.

Dlouho jsem zvažovala, který stát použít pro právní komparaci, tisk a politici často hledají vzor v Německu či Francii. Nakonec jsem se však rozhodla pro zemi nám velmi blízkou, a to Slovenskou republiku. Ustanovení o vyživovací povinnosti ve slovenském

občanském zákoníku považují za propracovanou a s výrazněji podchycenou ochranou oprávněného. Slovenská republika zároveň již přijala zákon upravující tzv. zálohované výživné a je tedy možné srovnávat tuto úpravu s návrhy řešení v rámci našeho právního řádu.

1. VYŽIVOVACÍ POVINNOST

1.1. POJEM VÝŽIVNÉ A POJEM VYŽIVOVACÍ POVINNOST

Výživné je v rámci zákona č. 89/2012 Sb. (dále jen „občanský zákoník“, „OZ“) chápáno jako povinnost spočívající v poskytování majetkové, či jiné plnění osobě v rodinném vztahu, za účelem uspokojování jejích životních potřeb.¹ Do institutu vyživovací povinnosti je vtělena ekonomická podpora v rámci rodiny, která odráží socio-ekonomickou funkci. Předpokládá se, že bude plněna pravidelně a zejména dobrovolně.² Pojem výživné není v OZ ani v předpisech používaných před jeho účinností, definován. Někdy může tedy mezi veřejností docházet k omylu, že účelem výživného je pouze zajištění výživy (poskytnutí stravy). Tento výklad však není správný, protože ta je jen a pouze jednou z potřeb, kterou musí výživné zajišťovat. Vyživovací povinnost představuje zákonem stanovenou povinnost určité osoby podílet se poskytováním výživného osobě jiné na zajištění všech jejích potřeb.³

Je důležité chápat rozdíl mezi pojmy "výživné" a "vyživovací povinnost". Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině (dále jen ZoR) používal pojem "výživné". Ten je však možné vykládat dvěma způsoby. Jako majetkový soubor, který jedna osoba poskytuje druhé za účelem vyživování, ale také jako předmět plnění, který jedna osoba poskytuje jiné za účelem zajištění jeho potřeb na základě rozhodnutí soudu. Tento dvojitý smysl byl ZoR vytýkán. Úprava OZ proto terminologii volila již důsledněji.⁴ Pokud jde o vymezení pojmu "výživné" v právní teorii, můžeme číst např. toto: „*Pod pojmem výživné je třeba rozumět zabezpečování a úhradu osobních potřeb oprávněných fyzických osob, nejenom tedy zabezpečení výživy ve vlastním slova smyslu, ale i uspokojení ostatních hmotných a kulturních potřeb oprávněného subjektu v rozsahu,*

¹ SOVOVÁ, O., CÍSAŘOVÁ, D., *Rodina v novém soukromém právu: interdisciplinární právní pohled*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s.67

² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck. 2015, s. 225.

³ KRÁLÍČKOVÁ, Z., TELEČ, I., Výživné v novém občanském zákoníku. Bulletin-advokacie 03/2014 [online], dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vyzivne-v-novem-obcanskem-zakoniku?browser=mobi>

⁴ RADVANOVÁ, S. ZUKLÍNOVÁ, M., *Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva*. 1999, Praha, C.H. Beck, s. 165 -166.

který je dán odlišně podle jednotlivých druhů vyživovací povinnosti. Výživné může být plněno poskytováním pravidelně se opakujících peněžních dávek, ale může spočívat i v poskytování určitých naturálních plnění, např. bydlení, ošacení, živobytí apod. Za plnění vyživovací povinnosti pokládá zákon i výkon osobní péče o osobu oprávněného.⁵ Vyživovací povinnost obsahuje tedy nejen povinnost hradit životní náklady, zabezpečovat osobní potřeby, ale i zabezpečit uspokojení dalších sociálních a kulturních potřeb.⁶ Z povahy věci je právo na výživné neprohláskitelné (srov. § 613 OZ), nepřevoditelné (jednostranně ani smlouvou), není možné se ho vzdát (rodič se nemůže vzdát práva na výživné pro své dítě – nejedná se o právo jeho, ale právo dítěte).⁷

⁵HENDRYCH, D. a kol., *Právnícký slovník. 3. podstatně rozš. vyd.* Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1309

⁶KOVÁŘOVÁ, D., *Vyživovací povinnost po rekonifkaci.* Praha: Leges. 2014, s. 29

⁷KRÁLÍČKOVÁ, Z., TELEČ, I., *Výživné v novém občanském zákoníku.* Bulletin-advokacie 03/2014 [online], dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vyzivne-v-novem-obcanskem-zakoniku?browser=mobi>

1.2. HISTORICKÝ VÝVOJ VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI

Podle římského práva byla ochrana rodiny svěřena především otci, který jako pater familias¹ měl vždy vysoce postavené místo v rodině. Už za panování císaře Oktaviána Augusta byla otci uložena povinnost poskytovat dětem a manželce patřičnou výživu. Nutno však podotknout, že tyto osoby nebyly zcela svobodné. Plnou právní subjektivitu měl pouze právě otec rodiny a ostatní členové mu byli ve všem podrobeni. Manželka a děti byly tedy prakticky v postavení otroka.⁸

Ve středověku se na nemanželské děti šlechticů nahlíželo jako na selské poddané, kteří měli právo na alimenty vůči otci a právo pobývat na otcově statku. Později přibylo nemanželským dětem právo dostávat od matky a jejich rodičů výživné, a to až do doby, kdy byly způsobilé k práci. Od 16. stol. měla nárok na výživu proti nemanželskému otci kromě nemanželského dítěte i jeho matka, což bylo možné uplatnit i žalobou. Na různých územích samozřejmě platila jiná nařízení různých pánů, která mohla právo rozšiřovat, ale i zužovat.⁹

Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 bylo nutné na přechodné období zachovat kontinuitu právních předpisů z dob Rakousko – Uherska. Tehdejší právní předpisy tak byly převzaty tzv. recepční normou – zákonem č. 11/1918 Sb.z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Tím byl převzat mimo jiné obecný rakouský občanský zákoník (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch – dále jen ABGB) z roku 1811, spolu se změnami do té doby platnými. V tomto zákoníku byla upravena i vzájemná práva rodičů a dětí. Otec měl povinnost starat se o výživu dítěte, ale výchova a starost o zdraví dítěte byla plně odpovědností matky (§141 ABGB). Toto ustanovení zároveň stanovovalo otcovu povinnost dítě vyživovat až do doby, kdy bude schopno samo se žít. Pokud otec zemřel, byla výživou povinna matka a subsidiárně prarodiče ze strany otcovské a po nich mateřské. Péčí o výchovu dítěte nevznikal žádný nárok pro rodiče na podíl z budoucího majetku jejich potomka. Ovšem pokud by se rodiče ocitli

⁸ URFUS, V., SKŘEJPEK M., KINCL, J., *Římské právo*. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck. Praha: Beck, 1995. Právnícké učebnice. Str. 147-148

⁹ EFFENBERGER, K.: *Z historie rodinného práva – Nemanželské děti*. Právní rádce. Č. 10/1977,56 s.

v hmotné nouzi, měli jejich potomci povinnost je zabezpečit. (srov. § 154 ABGB). V podstatě je právě tady je položen základ vyživovací povinnosti dětí k rodičům. V případě, že by rodiče zanedbali výživu a výchovu dětí, tento nárok rodičů zanikl. Všeobecný občanský zákoník tedy již zohledňoval neplnění výživného a postihoval je.

Po dlouhá staletí neměly nemanželské děti stejné postavení jako děti manželské. V dobách římského práva byly zpočátku v postavení, jakoby neměly otce. Zploditel neměl vůči takovému potomkovi žádné povinnosti. Dítě mělo pouze matku a příbuzenské vztahy k její rodině. Za císařství se zlepšilo postavení alespoň dětem narozeným z konkubínyⁱⁱ, které nyní měly vůči otci nárok na výživu a mohly být legitimoványⁱⁱⁱ. Všeobecný občanský zákoník ale nemanželským dětem přiznával určitá práva stejně jako dětem manželským. Zejména právo žádat po obou rodičích, aby ho vyživovali, vychovali a zaopatřili (srov. § 166 ABGB). Nemanželské matce byl pak otec povinen nahradit útraty porodu a výživu po dobu šesti týdnů a mimo to další výlohy, pokud byly nutné (srov. § 167 ABGB).

Ke zrovnoprávnění postavení mužů a žen (nejen v rámci rodinného práva) došlo v Ústavní listině z roku 1920. Ale rovnost manželů v manželském svazku byla zajištěna až Ústavou 9. května z roku 1948. Velký pokrok pak přinesl zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Zákon se odklonil od dosavadní moci otcovské k moci rodičovské, zdůraznil rovnocenné postavení rodičů, byl přesně stanoven okruh osob, které mají alimentární povinnost k oprávněným, a určoval zároveň pořadí, v jakém měla být tato povinnost plněna. Vzhledem k období, kdy byl tento zákon přijat, je srozumitelné, že byla formulována taktéž povinnost rodičů starat se o tělesný i duševní rozvoj dětí, zejména pak o jejich výživu a výchovu tak, aby byly náležitě připraveny přispívat svou prací k prospěchu společnosti.¹⁰

S Ústavou z roku 1960 došlo ke změnám ve všech odvětvích právního řádu, tedy i v oblasti rodinného práva. Byl přijat zákon o rodině, č. 94/1963 Sb., účinný od 1. 4. 1964, který platil s četnými novelami až do 31. 12. 2013. Zákon o rodině upravoval vyživovací povinnost v části třetí nazvané "Výživné". V této části byla upravena vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí, vyživovací povinnost mezi ostatními

¹⁰ VESELÁ, R. a kol.: *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 91

příbuznými, vyživovací povinnost mezi manžely, výživné pro rozvedeného manžela a také příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce. Podstatnou změnou tohoto zákona bylo nahrazení institutu rodičovské moci institutem práv a povinností rodičů, byla posílena role společnosti na výchově dětí. Manželské majtkové právo bylo nově upraveno v občanském zákoníku, č. 40/1964 Sb., nikoli v zákoně o rodině.

Zákon o rodině byl, jak již bylo uvedeno, několikrát novelizován. Významnou změnu, týkající se vyživovací povinnosti, přinesla novela provedená zákonem č. 91/1998 Sb., která byla reakcí na nové ekonomické a sociální skutečnosti. Novela ZoR v první řadě zlepšila postavení nezletilých dětí, pokud jde o výživné, tím, že výslovně stanovila právo dítěte sdílet životní úroveň svých rodičů. To mimo jiné znamená, že pokud spolu rodiče dítěte nežijí a jejich životní úroveň je značně odlišná, má dítě právo na životní úroveň toho rodiče, jehož životní úroveň je vyšší. Dále podpořila zásadu tzv. potenciality příjmů, které soud zkoumá vedle možností a schopností i to, zda se povinný bez důležitého důvodu nevzdal výhodnějšího zaměstnání, výdělečné činnosti či majtkového prospěchu. Nově se kromě možností a schopností povinného měly zkoumat také jeho majtkové poměry, tj. „jak si povinný skutečně žije“, bez ohledu na to, jaké má příjmy. Nově bylo také umožněno rozhodnout v případech zvláštního zřetele hodných o povinnosti složit předem zálohu na výživné splatné v budoucnosti.¹¹ Další novelu ZoR představoval zákon č. 112/2006 Sb., kterým se změnilo ustanovení o fikci příjmu povinného, kterou soud použije v případech, kdy povinný nedodá informace o svých majtkových poměrech. Pro původně zakotvenou částku 15 násobku životního minima se změnila na 12,7 násobek životního minima jednotlivce vypočteného podle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.¹² Snížení násobku ale rozhodně neznamenal snížení případné fikce, úprava byla nutná jen vzhledem ke zvýšení částky životního minima, které je právě pro výpočet fikce rozhodné.

¹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *Vyživovací povinnost rodičů k dětem*. Právo a rodina, 1999, č. 6, str. 6-9.

¹² <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/rodinne-pravo/co-upravuje-rodinne-pravo-zakoniku.html#6>.

1. 3. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Smyslem a účelem zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, je především upravit veškeré soukromoprávní práva a povinnosti v jednom kodexu. Klade důraz na demokratické právní tradice, jakož i na principy a standardy soukromého práva v Evropě.¹³

Díky široké rekodifikaci občanského práva, došlo i k novelizaci práva rodinného, která přinesla nemálo změn. Se začleněním rodinného práva do občanského zákoníku došlo i ke změně systematiky. Právní úprava vyživovací povinnosti není v části druhé nového občanského zákoníku soustředěna pouze do jedné hlavy, tak jak tomu bylo v ZoR, ale je rozptýlena na více míst.¹⁴

Úprava vyživovací povinnosti v ZoR byla dle mého názoru poměrně přehlednější a i člověk bez právnického vzdělání se v ní dobře orientoval. Všechny druhy výživného byly seřazeny za sebou v třetí části zákona, která nesla název "výživné".

Současná úprava vyživovací povinnosti působí poněkud roztržité, což může být pro běžného člověka průměrných schopností a znalostí složitější. V praxi jsem se s tímto problémem mnohokrát setkala. Rodič, který řešil konflikt se svým bývalým druhem (rodičem dítěte) ohledně výživného, nevěděl, kde svá práva dohledat. Ještě větší problém svá práva dohledat měly neprovdané matky.

Vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely (§ 697 OZ) a rozvedenými manžely (§ 760 OZ) je soustředěna do hlavy první části druhé věnované manželství a následkům jeho zániku. V druhé části druhé hlavy, oddílu třetím nazvaném Rodiče a děti je zařazen pododdíl nesoucí název "Vyživovací povinnost". Upravena je zde vzájemná vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi (§ 915 OZ), ale i vyživovací povinnost mezi dalšími předky a potomky (§ 910 OZ), i výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce, resp. těhotné ženě. Pododdíl je uzavřen společnými ustanoveními o výživném (§ 921 a násl. OZ), v nichž je upravena splatnost výživného, vliv času na přiznání výživného a problematiku změny poměrů v souvislosti s povinností (ne)vrátit spotřebované výživné. Další ustanovení vztahující se k výživnému jsou nyní obsaženy

¹³ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/obecna-cast/obecne>

¹⁴ <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu>

i v rámci dalších částí občanského zákoníku. Konkrétně například zákaz započtení pohledávek za výživným pro nezletilé děti (§ 1988 odst. 1 OZ) a o nepromlčitelnost výživného (§ 613 OZ) apod. V občanském zákoníku nově není samostatně upraven institut „úhrady plnění za jiného“ (dříve § 101 ZoR). Věc se tedy posoudí podle obecných ustanovení o bezdůvodném obohacení (§ 1665 a násl.).¹⁵

Právní úprava vyživovací povinnosti v OZ v porovnání s právní úpravou v ZoR ale soudům poskytuje širší prostor pro uvážení. Oproti úpravě v § 96 ZoR: „*Při určení výživného přihlédne soud k odůvodněným potřebám oprávněného, schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.*“ a dále pak v odst. 2 doplněného o podmínku: „*Výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy*“, obsahuje občanský zákoník ve svém § 911 pouze strohé ustanovení: „*Výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se žít.*“ Nicméně v § 913 doplňuje: „*Pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného.*“

Kromě toho stejně jako tomu bylo v § 96 ZoR je v § 913 odst. 2 OZ stanoven korektiv pro hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného: „*je třeba také zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Dále je třeba přihlédnout k tomu, že povinný o oprávněného osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí; přihlédne se popřípadě i k péči o rodinnou domácnost*“.

Další směrnice pro hodnocení jednotlivých případů hodnotit, spočívají v obecných zásadách občanského práva, které je nutné uvažovat při výkladu a aplikaci každého ustanovení občanského zákoníku a kterými se soud musí řídit v každé

¹⁵ Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině In: *ASPI* (právní informační systém). Praha: Wolters Kluwer ČR, Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *ASPI* (právní informační systém). Praha: Wolters Kluwer ČR

jednotlivé věci. Zejména je nutné řídit se ustanovením § 2 odst. 3 OZ: „*Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.*“

České rodinné právo vychází z poměrně striktně vymezeného okruhu osob, které mají právo na výživné a na druhé straně okruhu osob, které mají vůči nim vyživovací povinnost. Okruhy osob jsou postavené na vazbě manželství, registrovaného partnerství a příbuzenství v linii přímé¹⁶ a stanovuje taxativně tyto druhy vyživovací povinnosti:

- mezi předky a potomky (§ 910 OZ),
- výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce (§ 920 OZ),
- mezi manžely (§ 697 OZ)
- mezi rozvedenými manžely (§ 760 a násl. OZ)
- mezi registrovanými partnery (§ 10, § 12 ZRegP),
- mezi bývalými registrovanými partnery (§ 11, § 12 ZRegP),

¹⁶ ELISCHER, D., *Komentář k § 910, Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha. 2014, s. 560 - 562

2. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI PŘEDKY A POTOMKY

Podle úvodního ustanovení části občanského zákoníku, která se věnuje vyživovací povinnosti, platí, že předci a potomci mají vyživovací povinnost (§ 910 odst. 1 OZ). Ta je zákonem omezena na příbuzné v řadě přímé, tzn. mezi předky a potomky, přičemž nezáleží na tom, o jaký stupeň příbuzenství se jedná, ani jaká je jeho právní povaha (§ 910 odst. 1 OZ). Pokud ale může vyživovací povinnost plnit generačně bližší příbuzný, nevzniká vyživovací povinnost vzdálenějšímu příbuznému (§ 910 odst. 2 a 3 OZ). Nejedná-li se o vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi, vyživovací povinnost předků předchází vyživovací povinnosti potomků (910 odst.4).¹⁷

2.1. VYŽIVOVACÍ POVINNOST RODIČŮ VŮČI DĚTEM

2.1.1. Vyživovací povinnost rodičů vůči dětem - obecné pohledy

Je možné říci, že vyživovací povinnosti rodičů k dítěti je věnována občanským zákoníkem největší pozornost a ve své diplomové práci se zaměřuji též zejména na tento druh vyživovací povinnosti. Jedná se o nejčastější případy soudních sporů v rámci vyživovací povinnosti a lze ho považovat za nejdůležitější druh vyživovací povinnosti vzhledem k oprávněnému subjektu.

Zákonná úprava této povinnosti je poměrně podrobná, avšak stále v ní nacházíme mezery. Myslím, že konkrétně u vyživovací povinnosti rodičů k dítěti bychom mohli, i když ne zcela komplexně, hledat inspiraci například v zákonné úpravě Slovenské republiky, která dle mého názoru v některých ustanoveních více dbá zájmů oprávněného. To, že slovenský soud nemůže rozhodnout, že vyživovací povinnost nestanoví, považuji za jeden ze zásadních.¹⁸

¹⁷ PLECITÝ, V., *Rukověť rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s.75

¹⁸ MADEJ, R.,. *Výživné pre vaše dieťa*. Bratislava: Legal. 2013, s.38

2.1.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem

Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti vzniká narozením dítěte, popř. právní mocí rozhodnutí soudu o osvojení. Pokud o výživném rozhoduje soud, například když rodič přestal plnit výživné dobrovolně, stanoví také soud počátek vyživovací povinnosti. Takové rozhodnutí má ale pouze deklaratorní charakter, jelikož obecná vyživovací povinnost existovala již před vydáním jakéhokoli soudního rozhodnutí. Výživné se v těchto případech přiznává ode dne zahájení soudního řízení, a rovněž za dobu nejdéle tři roky předcházející dni zahájení řízení (§ 922 odst. 1 OZ). Je nutné zmínit, že právo na výživné se nepromlčuje, avšak jednotlivé dávky výživného ano (§ 613 OZ). Bohužel mnozí lidé jsou přesvědčeni, že pohledávka dávky výživného se promlčet nemůže. V praxi jsem se často setkávala s překvapením, že i na výživné se vztahují promlčecí lhůty. To však nelze přičítat nesrozumitelnosti zákona, ale spíše právnímu nevědomí napříč společností.

Obecná subjektivní promlčecí lhůta je tříletá (§ 629 OZ), ale jestliže bylo právo na výživné přiznáno soudem, platí pro ně desetiletá promlčecí lhůta ode dne, kdy mělo být na základě rozhodnutí plněno (§ 640 OZ). Avšak dluh na výživném může být uznáním dluhu či rozhodnutím orgánu veřejné moci rozložen na jednotlivá dílčí plnění. V tomto případě platí desetiletá promlčecí lhůta i pro tato dílčí plnění a počíná běžet ode dne dospělosti každého dílčího plnění. Dospěje-li nesplněním některého dílčího plnění celý dluh, počne promlčecí lhůta běžet ode dne dospělosti nesplněného dílčího plnění (§ 641 OZ).

Občanský zákoník obecně stanoví, že výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit (§ 911 OZ). Ustanovení § 912 OZ však kromě toho uvádí, že *„nezletilé dítě, které není plně svéprávné, má právo na výživné, i když má vlastní majetek, ale zisk z majetku spolu s příjmem z výdělečné činnosti nestačí k jeho výživě“*. Lze tedy říci, že i pokud si nezletilé nesvéprávné dítě občasné přivydělává, není to jednoznačně důvod k zániku vyživovací povinnosti.¹⁹ Mnohdy mezi širokou veřejností dochází navíc k omylu, že povinnost poskytovat výživné nezaopatřenému dítěti trvá nejdéle do věku 26 let. I výsledky průzkumu, který jsem provedla pro zjištění stavu

¹⁹ ŠEVČÍK, L., *Vyznejte se v rodinném právu: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2014. s. 63

právního povědomí veřejnosti ve věci výživného, potvrzují, že tato domněnka je skutečně velmi rozšířená (viz kap. 10). Bohužel tak dochází ke zbytečným problémům dítěte - vysokoškoláka, který nezná svá práva. Povinný rodič někdy také jedná pouze v mylném přesvědčení o tom, že žádnou povinnost již nemá. V době, kdy se zletilé dítě připravuje studiem na budoucí povolání a nemůže se z tohoto důvodu samo živit, má právo na výživné bez ohledu na věk. To ale platí jen v případě, že škola, kterou zletilý aktuálně studuje, zvyšuje jeho šance na uplatnění na trhu práce, dítě se studiu opravdu věnuje a jeho studijní výsledky potvrzují, že má o zvolený obor skutečný zájem. Například zda účelně nepřechází z jedné střední či vysoké školy na druhou. Pokud tomu tak není, nemusí soud právo na výživné přiznat. Soud bude posuzovat také to, zda je z časového hlediska vyloučeno, aby si dítě přivydělávalo a alespoň částečně se živilo samo.²⁰ Dalším důležitým faktorem při stanovování rozsahu výživného je fakt, zda oprávněný disponuje majetkem, který je dostatečný k zabezpečení jeho potřeb. Skutečnost, že dítě, které takovýto majetek má, nemá právo na výživné, bylo možné dovodit i podle dřívější právní úpravy, která v § 85 odst. 1 ZOR stanovila, že dítě má právo na výživné, pokud není schopno samo se živit. ZOR však nestanovoval, zda má na výživné právo dítě, jehož majetek by mohl složit k zajištění výživy pouze v případě, kdy by tento majetek byl prodán. Ustanovení § 912 OZ je v tomto směru mnohem konkrétnější a udává pravidlo, že na výživu dítěte lze použít pouze zisk z tohoto majetku (§ 912 OZ). To znamená, že lze použít pouze například příjem z cenných papírů, nájemné z bytu či věci apod., ale majetková podstata jmění dítěte nesmí být dotčena.

Vyživovací povinnost k dítěti je specifická svou tzv. elasticitou. K zániku vyživovací povinnosti může dojít buď jednou pro vždy, tj. např. zemře-li povinný popř. oprávněný, nebo je-li oprávněné dítě osvojeno. Dojde-li k osvojení dítěte, vznikne vyživovací povinnost jeho osvojiteli (osvojitelům). Elasticita vyživovací povinnosti spočívá v tom, že pokud dítě nabude schopnost se samo živit, zanikne jeho právo na výživné a zanikne tedy také vyživovací povinnost. Právo i povinnost se obnoví, pokud dítě zase ztratí schopnost samo se živit. Odstup mezi zánikem práva a povinností a jejich obnovením bude různě dlouhý. Příkladem může být situace, kdy dítě po dokončení střední školy

²⁰ Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě 7 C 57/2015 - 42

není přijato ke studiu na vysokou školu, nastoupí tedy do zaměstnání, ale příští rok se ke studiu přihlásí znovu a je přijato. Obdobné platí, pokud přeruší studium na vysoké škole. Není však možné, aby dítě, které je již kupříkladu po dobu deseti let výdělečně činné a rozhodne se rozšířit si vzdělání na vysoké škole, žádalo znova o výživné. Takový návrh by soud musel zamítnout.²¹

V praxi se však občas stává, že zletilé dítě ukončí studium, začne být výdělečně činné, ale povinnému rodiči, se kterým není v kontaktu, tuto informaci nesdělí a nechává si výživné nadále posílat i přesto, že zde již neexistuje právní důvod. Vystavuje se riziku, že oprávněný, jakmile tento fakt zjistí, bude se domáhat vydání bezdůvodného obohacení. Je možné poukázat na rozhodnutí okresního soudu v Jihlavě sp. zn. 2C 230/2014, v němž se stanoví, že žalovaný, tedy dítě žalobce, je povinen zaplatit žalobci částku 78.750 Kč, a to v pravidelných měsíčních splátkách ve výši 500 Kč, vždy do každého posledního dne v kalendářním měsíci, počínaje měsícem následujícím po právní moci rozsudku, pod sankcí ztráty výhody splátek, až do úplného zaplacení. Žalobce se žalobou domáhal na žalovaném zaplacení této částky jakožto bezdůvodného obohacení, s odůvodněním, že dřívějším rozsudkem mu bylo naposledy stanoveno výživné vůči žalovanému, a to ve výši 4.500 Kč měsíčně, a jeho vyživovací povinnost zanikla dne 15. 11. 2012, neboť k tomuto dni žalovaný ukončil studium.²²

²¹ SVOBODA, K., *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 126 - 129

²² Systém ASPI - stav k 5.11.2017 do částky 126/2017 Sb. a 34/2017 Sb.m.s., 2C 230/2014

2.1.3. Rozsah vyživovací povinnosti rodičů vůči dětem

Výživným, jak již bylo uvedeno v kapitole 1. 1., není míněno pouze uspokojování stravovacích potřeb. Kromě základních potřeb, mezi které lze právě stravování zahrnout, je potřeba u dítěte rozvíjet i zájmy kulturní a sportovní, a v neposlední řadě má dítě také potřeby edukační. Vždy je třeba přihlídnout také osobnosti konkrétního dítěte a umožnit dítěti jeho maximální rozvoj.²³

Rozsah výživného se stanovuje podle zákonného pravidla, že životní úroveň dítěte má být zásadně stejná jako životní úroveň rodičů (§ 915 odst. 1 OZ). Díky tomuto ustanovení může soud přiznat dítěti právo na výživné ve výši, která může i značně přesahovat jeho odůvodněné potřeby. Ustanovení § 915 odst. 1 OZ však nelze vykládat zcela izolovaně. Je-li životní úroveň rodičů extrémně nízká a nemohou tak dítě vyživovat, nemá životní úroveň dítěte být stejně nízká. V těchto případech má dítě právo na výživné vůči svým prarodičům, popřípadě dalším předkům (§ 910 OZ). V tomto případě zákon výslovně nestanoví, jakou životní úroveň mají předci dítěti zajistit. Je rozhodné jen ustanovení § 913 odst. 1 OZ s důrazem na „odůvodněné potřeby dítěte“.

Jelikož soud při stanovování výše výživného vychází mimo jiné z majetkových poměrů povinného rodiče, může se výživné v ojedinělých případech vyšplhat až k enormním částkám.²⁴ Na druhou stranu není možné, aby stát svou rozhodovací činností zasahoval do práva rodiče svého potomka vychovávat, k čemuž se pojí i možnost uvážení rodiče, s jakým množstvím financí smí dítě disponovat.

K této problematice se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu **sp. zn. IV. ÚS 650/15** :
"O vyživovací povinnosti rodičů rozhodl okresní soud tak, že otci uložil povinnost přispívat na výživu pro nezletilého od 1. 7. 2008 částkou 150.000,-Kč měsíčně, od 1. 9. 2013 do 31. 3. 2014 částkou 200.000,-Kč měsíčně a od 1. 4. 2014 do budoucna a pro dobu po rozvodu manželství částkou 100.000, Kč měsíčně. Částka 30.000,-Kč měsíčně je splatná k rukám matky nezletilého a částka 70.000,-Kč měsíčně je splatná na účet nezletilého V. Současně soud uložil matce

²³ NOVOTNÝ, P., et al. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo. 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 85

²⁴ SVOBODA, K., *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s.133

nezletilého povinnost přispívat na výživu nezletilého od 1. 4. 2014 částkou 15.000,-Kč měsíčně a od rozvodu manželství rodičů částkou 5.000,-Kč měsíčně s tím, že výživné je splatné k rukám otce. Protože o výživném placené otcem pro nezletilého V. a bylo rozhodnuto zpětně, vypočetl okresní soud i dluh na výživném za období od 1. 7. 2008 do 31. 3.2014. Tento dluh na výživném celkem v částce 10.160.000,-Kč uložil okresní soud otci zaplatit ve dvou splátkách tak, že první splátka ve výši 2.160.000,-Kč je splatná do jednoho měsíce po právní moci rozsudku k rukám matky a druhá splátka 8.000.000,-Kč je splatná nejpozději ke dni zletilosti syna V. na jeho účet u banky. Rozsudkem krajského soudu byl rozsudek okresního soudu změněn tak, že otci byla uložena povinnost zaplatit na dlužném výživném za období od 1. 7. 2008 do 31. 3. 2014 částku 8.000.000,-Kč, a to do tří dnů od právní moci rozsudku na účet nezletilého syna V. Dále byl rozsudek okresního soudu změněn v části nákladů řízení státu, kdy jejich úhrada byla uložena k tíži otce, a to ve výši 198.967,-Kč. Jinak byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen." Otec podal stížnost k Ústavnímu soudu s tvrzením, že postupem obecných soudů došlo k zásahu do jeho základních práv a svobod, jež jsou mu garantovány čl. 10 odst. 2 a čl. 11 odst. 1, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod^{iv}. Důvodem byla zejména skutečnost, že obecné soudy, byť v rámci svého uvážení, vydaly rozhodnutí, která zcela zřejmě překračují smysl a účel zákonných ustanovení o výživném. Ve stížnosti poukazoval na to, že právo dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů, které je základním určovatelem pro stanovení výše výživného se v praxi může dostat a také dostává do vzájemného střetu s právem své dítě vychovávat. Pokaždé nemusí být v nejlepším zájmu dítěte, aby mělo možnost bezmezně těžit z nadstandartní životní úrovně jeho rodičů. Toto by mohlo vést k předpokladům dítěte vést zahálčivý život. Kvůli možné kolizi těchto práv nestačí zkoumat pouze příjmy a výdaje vyživujícího rodiče, ale musí být také brán zřetel na výchovné metody. Právo dítěte na výživné tedy musí být chápáno kontextuálně. Navíc i čl. 27 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte hovoří o právu každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj. Životní úroveň dítěte se tak odvíjí od nezbytnosti jeho osobního vývoje a z něj odvozených potřeb tedy nikoliv nutně pokaždé od životní úrovně rodičů. Nejlepší zájem dítěte je stěžejním principem a cílem rodinného práva.

Při určování výše výživného tak v tomto kontextu nejde o to, kolik finančních prostředků bude mít nezletilý na účtu, nýbrž o to, jaký život vede a jaký život mu bude umožněn vést díky životní úrovni jeho otce a matky do budoucna. Ústavní soud rozhodl, že rozhodováním obecných soudů bylo porušeno základní právo

stěžovatele jako rodiče na výchovu jeho dětí zaručené čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Stanovil, že nejlepší zájem dítěte nelze zúžit jen na stránku jeho materiálního zajištění, ale je třeba jej vnímat jako výsledek poměřování materiálních a nemateriálních hodnot. Při tomto poměřování nelze odhlížet od práva rodiče na ovlivňování hodnotové výchovy svého dítěte. Je právem rodičů rozhodnout, s kolika penězi má jejich dítě v tom které věku samo hospodařit. Tím spíše je jejich právem rozhodnout, zda mu při „vstupu do života“ pomohou tím, že mu předají část svého majetku. Již ze samotného slovního spojení „rodičovská odpovědnost“ vyplývá, že jsou to právě rodiče a nikoli stát, kdo je odpovědný za péči o dítě. Naučit dítě hodnotě peněz a vštípit mu, že nic není zadarmo a „bez práce nejsou koláče“, je bezesporu významnou částí výchovy. Rodiče, jejichž vyživovací povinnost byla upravena soudem, nemohou být této významné části výchovy státem zbavováni.²⁵

Tento nálezn je mezi právnickou veřejností považován za poměrně kontroverzní a málokdo ho považuje jednoznačně za správný. Dle mého názoru je téměř nemožné v takovémto případě dojít k jedinému, výlučně správnému řešení. Stanovení rozsahu výživného nad rámec odůvodněných potřeb dítěte je sice spíše výjimkou, ale je vhodné, aby pro tyto případy bylo předem jasné, jak postupovat. Povinný by neměl mít postavení pouze sponzora svého potomka, ale měl by mít možnost nadstandard mu z výchovných důvodů odebrat. V úplných rodinách je taktéž poměrně běžným trestem snížení kapesného, pokud se potomek dopustí něčeho špatného. Povinný rodič, který nemá dítě svěřené do péče, však tuto možnost nemá.

Zároveň nálezn konstatuje, že: „Rodiče s nadstandardními příjmy mohou platit i nadstandardně vysoké výživné na své děti, nicméně jeho výše musí mít určité hranice. Zákonem zaručená stejná životní úroveň rodičů a dětí neznamena, že děti musí mít k dispozici stejné množství finančních prostředků jako jejich rodiče, ...“ (IV. ÚS 650/15). Ústavní soud rozhodnutí obecných soudů o výživném ve výši 100.000,- Kč měsíčně zrušil s odůvodněním, že výživné v takto vysoké částce není správné, neboť by jen z důvodu, že jeho rodiče žijí odděleně, „inkasovalo“ mnohonásobně víc, než by tomu bylo, kdyby rodiče žili společně.²⁶ Toto konstatování soudu by se dalo považovat

²⁵ Systém ASPI - stav k 12.3.2017 do částky 26/2017 Sb. a 7/2017 Sb.m.s., ÚS 650/15 - 1

²⁶ Maximální výživné aneb výše výživného pro rodiče s nadstandardními příjmy - Odborný časopis Právní prostor – článek: Zamyšlení nad rozhodnutím Ústavního soudu o nevychovně vysokém výživném, dostupný na <http://www.pravniprostor.cz>

za poněkud krátkozraké. Není přece možné jednoznačně tvrdit, že pokud by rodiče žili společně, dítěti by byly finanční prostředky poskytovány v menším rozsahu.

Touto stránkou problematiky se zabýval i Sociologický ústav Akademie věd České republiky ve svém kvalitativním výzkumu v letech 2005-2006, který měl za úkol ukázat faktory, které ovlivňují otcovu angažovanost v péči o dítě po partnerském rozchodu a aspoň částečně tak odpovědět na otázku, proč někteří muži na své povinnosti často rezignují. Výzkum se zabýval případy, kdy je v roli povinného otec, neboť přibližně 90% dětí je soudem svěřeno do výhradní péče matce. Z tohoto výzkumu mimo jiné vyplynulo, že jsou určité situace, kdy otcové pokládají za legitimní neplnit svou živitelskou úlohu, tedy neplatit soudem určené výživné. Mezi ně patří jednak situace, kdy matka neumožňuje otcovi kontakt s dítětem, přítomnost „nového tatínka“ v domácnosti, kde dítě žije anebo situace, kdy se otec dostane do pozice „pouhého sponzora“. Svě děti mají možnost vídat většinou jen dvakrát do měsíce a nemají prakticky ani šanci mluvit do jejich výchovy. Dítě nízkého věku navíc mnohdy ani neví, že se otec na jeho výživě podílí. Málokterý z otců, dotazovaných v tomto výzkumu si uvědomovalo, že peněžité plnění poskytované k rukám matky, je ve skutečnosti pro dítě a nikoli pro bývalou partnerku.²⁷

U stanovení rozsahu výživného pro dítě bývá navíc často vážným problémem prokazatelnost, že výživné přiznané dítěti a plněné k rukám rodiče, který je má v péči, skutečně vynakládá tyto prostředky ve prospěch dítěte. Bohužel osobně mám nemálo zkušeností i z „druhé strany barikády“, kdy povinný rodič celé roky poctivě platí výživné k rukám druhého rodiče, ale ten bohužel potomkům kromě stravy, ošacení a podobných nutných základních potřeb, nic dalšího pečující rodič nehradí a peníze spotřebovává pro vlastní potřeby. Otázkou zůstává, jak řešit situaci, kdy jednou přiznané výživné neslouží výhradně pro potřeby dítěte, ale ze značné části je spotřebováváno rodičem, který je má svěřeno do péče. Není totiž prakticky možné, aby povinný podal k soudu návrh nížení výživného, který by odůvodnil právě tím, že výživné není využíváno výhradně pro potřeby dítěte, či spořeno pro jeho budoucnost.

²⁷ DUDOVÁ, R. a HASTRMANOVÁ, Š., *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007

Tuto skutečnost totiž není snadné prokázat. U zletilých dětí lze situaci snadno řešit plněním k rukám přímo dítěti, avšak u nezletilých nic takového použít nelze.

Zásadním rozdílem mezi slovenskou právní úpravou a českou to, že slovenský soud nemůže rozhodnout tak, že vzhledem k majetkovým poměrům povinného se výživné nestanovuje. Vzhledem k ustanovení § 62 odst. 3 z.č. 36/2005 Z. z., které stanoví, že: *"Každý rodič bez ohľadu na svoje schopnosti, možnosti a majetkové pomery je povinný plniť svoju vyživovacíu povinnosť v minimálnom rozsahu vo výške 30 % zo sumy životného minima na nezaopatrené neplnoleté dieťa alebo na nezaopatrené dieťa podľa osobitného zákona."*, není možné vydat soudní rozhodnutí s výrokem "vyživovací povinnost se nestanovuje". Toto považuji za velmi vhodně zvolenou právní úpravu. Přesto, že povinný má pouze zanedbatelný příjem, měl by se alespoň minimálně podílet na výživě svého potomka.

2.2. VYŽIVOVACÍ POVINNOST DĚTÍ VŮČI RODIČŮM

2.2.1. Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům - obecné pohledy

S ohledem na četnost judikatury je nutno říci, že vyživovací povinnost vůči předkům, tedy především vůči rodičům, stojí kdesi daleko za vyživovací povinností vůči potomkům. Dle stávající právní úpravy musí povinný nejdříve zabezpečit výživu svým potomkům, a pokud jsou jeho majetkové poměry dostačující, má povinnost, za splnění zákonných podmínek, zabezpečit výživu rodičům.²⁸ V cizích zemích, a to zejména asijských, je zcela nepředstavitelné, že by se děti nepostarali o své potřebné rodiče. V České republice to však takovou samozřejmostí není, a bohužel se spíše stává, že rodiče ve stáří naopak stále přispívají na život svých již dospělých potomků a ani ve snu by je nenapadlo po nich v případě nouze požadovat výživné cestou práva. Samozřejmě pokud to majetková situace rodiče seniora dovoluje, není zde žádný problém. Ovšem dostane-li se senior, pobírající velmi nízký důchod, do tíživé životní situace a jeho dítě se o něho dobrovolně nepostará, může to mít až fatální následky. Když se na tento problém podíváme z ekonomického hlediska, je i v zájmu státu, aby se o osobu ve starobním důchodu postarali její potomci, dovolují-li jim to jejich majetkové poměry. Pobírá-li důchodce starobní důchod ve výši, která nepostačuje ani na pokrytí nutných nákladů jako například nájemné či stravu, obrací se právě na stát. A pravdou je, že stát dávkami pomáhá, pokud je to možné, aniž se zjišťuje, zda senior má či nemá potomky, kteří by se postarat mohli především.

2.2.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

Vyživovací povinnost mezi dětmi a rodiči navzájem funguje jako vahadlová houpačka. Nejdříve není dítě schopno samo se živit a postarat se o sebe a starají se o ně rodiče - postupem času se tyto role obracejí. Dítě je v produktivním věku a výdělečně činné, kdežto na druhé straně je rodič v pokročilém stáří a neschopen se sám uživit. K tomuto

²⁸ SVOBODA, K., *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. 100 s.

jevu nemusí dojít vždy (oproti odkázanosti dítěte na rodiče, což je nevyhnutelnou součástí lidského života), někdy rodič zemře dříve, než dospěje do stavu odkázanosti, někdy má dostatečné množství úspor či jiné možnosti uživit se. Bohužel vzhledem k výši starobního důchodu průměrného občana a jeho dřívějším příležitostem získat nějaký majetek, se tato možnost stává méně pravděpodobná. Průměrná výše starobního důchodu v České republice je aktuálně 11 750 Kč.²⁹ Musí-li tedy důchodce například hradit nájemné, stravu a má navíc nějaké zdravotní problémy, které jsou spojené s nutností pravidelného obstarávání léčiv a zdravotních pomůcek, schopnost uživit se bez pomoci další osoby, resp. osob se snižuje. Poté je žádoucí, aby se o své rodiče postarali jejich potomci. V případě, kdy potomci takto nečiní dobrovolně, musí se rodič obrátit na soud.

Povinnými jsou pak všechny děti rodiče, pokud jsou schopny žít se samy, bez ohledu na to, zda žijí s rodičem/či v jedné domácnosti či nikoli a pokud rodič schopnost žít se sám nemá nebo má pouze omezenou. Vznik vyživovací povinnosti je tedy podmíněn stavem odkázanosti rodiče na straně jedné a schopností a možností dítěte na straně druhé. Ustanovení § 911 OZ, upravující trvání vyživovací povinnosti, stanovuje, že výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se žít a tedy s největší pravděpodobností bude tato povinnost trvat do konce života oprávněného.

²⁹ <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/vypocet-a-vyplata-duchodu/vypocet-a-vyplata-duchodu.htm>

2.2.3. Rozsah vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům

Vyživovací povinnost vůči rodičům je v porovnání s vyživovací povinností rodičů vůči dětem kvantitativně nižší. Rodiče mají podle § 915 odst. 2 OZ právo jen na "slušnou výživu", kdežto dítě má dle odst. 1 cit. ustanovení právo na zásadně shodnou životní úroveň jako jeho rodiče bez ohledu na odůvodněné potřeby dítěte. To v praxi – dovedeno do extrému – znamená, že dítě bohatých rodičů má zákonem chráněné právo podílet se na tomto bohatství, avšak rodiče bohatého dítěte nikoli. Slovenská právní úprava stanovuje rozsah vyživovací povinnosti k rodičům slovy "přiměřená výživa" (srov. § 66 z.č. 36/2005 Z.z.). Slušná výživa je rozsahem limitovanější než stejná životní úroveň, ale širší než přiměřená výživa.³⁰ I komentář k Zákonu o rodině č. 36/2005 Z. z. přiznává, že rozsah vyživovací povinnosti zajišťující „přiměřenou výživu“ je nižší než „slušná výživa“.³¹ Lze tedy říci, že slovenská právní úprava zaručuje rodičům menší rozsah podpory od jejich potomků, ale záleží samozřejmě na vymezení tohoto pojmu tamní judikaturou.

Termín "slušná výživa", používaný českým právem, není zákonem nijak definován a jeho vymezení je ponecháno judikatuře.³² Posouzení rozsahu vyživovací povinnosti tak, aby splňovala požadavek na zabezpečení slušné výživy, se bude odvíjet od celkových poměrů oprávněného rodiče, který se stal odkázaným na svém potomku. Odkázanost rodiče je spatřována v neschopnosti pracovat s ohledem na jeho věk či zdravotní stav a výše jeho důchodu je nedostačující k dosažení právě oné "slušné výživy", která spočívá nejen v zajištění potřeb výživy a bydlení, ale taktéž potřeb kulturních.³³ Vezmeme-li v potaz fakt, že dle § 915 OZ má být životní úroveň zásadně shodná s životní úrovní rodičů, lze dovést, že rodič má na výživné právo jen tehdy, když životní úroveň dítěte, od něhož výživné žádá, je vyšší než dosavadní životní

³⁰ Hrušáková, M. a kol.: *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 427

³¹ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině: komentář*. 1. vyd. V Prahe: C.H. Beck, 2011. xv, Beckova edícia komentované zákony; s. 422

³² PLECITÝ, V., *Rukověť rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 77-78

³³ NOVOTNÝ, P., IVIČICOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ, P., *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*. Praha: GRADA Publishing a.s., 2014, s. 60

úroveň rodiče.³⁴ Pokud má být plněna vyživovací povinnost vůči oběma rodičům, je potřeba určit výživné pro každého zvlášť, a to i tehdy, žijí-li v jedné domácnosti. V případě, že má vyživovací povinnost plnit více dětí, plní vyživovací povinnost každé z nich takovým dílem, jaký lze požadovat s přihlédnutím k jeho možnostem, schopnostem a majetkovým poměrům (§ 914 OZ).³⁵

Soud určí výši výživného podle majetkových poměrů, možností a schopností každého z povinných a přihlédně také k tomu, zda povinný o oprávněného osobně pečuje a v jaké míře tak činí. Oproti tomu musí brát v potaz také majetkové poměry oprávněného rodiče. Pro posouzení výše výživného bude zkoumat nejen, zda nemá žádný příjem, ze kterého by mohl uspokojovat své odůvodněné potřeby, nebo zda má příjem v nedostačující výši, ale také existenci vlastnictví movitých věcí a nemovitých věcí rodiče (§ 913 OZ).³⁶ Může také nastat situace, kdy po svém potomkovi požaduje výživné rodič, který v minulosti naopak měl k tomuto potomkovi vyživovací povinnost a řádně ji neplnil. V takovém případě musí soud, při posuzování, zda má rodič na výživné nárok, zohlednit předně zásadu dobrých mravů.

³⁴ SVOBODA, K., *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 205

³⁵ ELIÁŠ, K. a kol.: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 395

³⁶ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 581

2. 3. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI DALŠÍMI PŘEDKY A POTOMKY

2.3.1. Vyživovací povinnost mezi předky a potomky - obecné pohledy

Tento druh vyživovací povinnosti nebývá tak často využíván, jako je tomu u vyživovací povinnosti rodičů k dětem. Lze říci, že se jedná o právní ochranu dítěte pro případ, kdy není možné, aby bylo vyživováno svými rodiči či jedním z nich. Institut vyživovací povinnosti mezi dalšími předky a potomky, než jsou rodiče a děti, přichází na řadu tedy až jako podpůrná možnost. Slovenská právní úprava navíc stanovuje, že předkové a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost pouze v případě, kdy je to nevyhnutelně nutné (§ 68 z. č. 36/2005 Z.z.). To tedy znamená, že oproti české právní úpravě, která umožňuje požadovat výživné po prarodičích, jakmile není, byť jeden z rodičů, schopen tuto povinnost plnit, umožňuje slovenská právní úprava požadovat výživné v tomto případě pouze tehdy, pokud výživa, poskytovaná jen jedním z rodičů, nepostačuje. Nevyhnutelnost však nelze vykládat jako nedostačující prostředky pro uspokojení stravovacích potřeb oprávněného, nýbrž uspokojení i dalších důvodných potřeb.³⁷

2.3.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti mezi předky a potomky

Nejčastějším případem vyživovací povinnosti mezi předky a potomky (kromě vyživovací povinnosti mezi rodiči a jejich potomky) je vyživovací povinnost mezi prarodiči a vnoučaty. V životě mohou nastat nejrůznější situace, v jejichž důsledku není žádný z rodičů, či jen jeden z nich schopen plnit svou vyživovací povinnost k dítěti. V takovém případě přichází na řadu vyživovací povinnost dalších členů rodiny, kterými budou zpravidla prarodiče.

Vzájemnou vyživovací povinnost mají pouze příbuzní v řadě přímé. Vyživovací povinnost proto existuje jen mezi rodiči a dětmi, vnuky a prarodiči, pravnuky a prararodiči atd., nikoliv však mezi sourozenci, bratřenci a sestřenicemi apod., přestože by mnohdy mohli výživné zabezpečit jednodušeji a efektivněji. Nejprve jsou

³⁷ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině: komentár*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. xv, 640 s. Beckova edícia komentované zákony; s. 427

povinni rodiče, poté prarodiče, pokud ani ti nemohou výživu poskytnout, přicházejí na řadu prararodiče, pokud ovšem dítě tyto příbuzné stále má.

2.3.3. Rozsah vyživovací povinnosti mezi předky a potomky

Je-li více osob povinných, které mají vůči oprávněnému stejné postavení, dělí se vyživovací povinnost mezi tyto osoby poměrně podle majetkových poměrů, schopností a možností každé z nich v poměru k ostatním povinným (§ 914 OZ). Vyživovací povinnost k dítěti má každý z prarodičů, pokud jsou všichni tito prarodiče naživu a jsou schopni vyživovací povinnost plnit. Není přitom zásadní, z jakého důvodu tato povinnost přichází na řadu a zda k tomu dochází v důsledku nemožnosti plnit tuto povinnost oběma rodiči nebo pouze jedním z nich.

Konkrétně lze odkázat kupříkladu na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 1. 1996, č. j. 5 Cz 125/65. Přestože se jedná o poměrně staré rozhodnutí, lze na jeho závěry ohledně nástupu vyživovací povinnosti všech čtyř prarodičů nepochybně odkázat i nyní, neboť ZoR i zákon č.265/1949 Sb., o právu rodinném obsahovaly ustanovení obdobná současnému ustanovení § 914 občanského zákoníku. V případě, který byl zde posuzován, se jednalo o situaci, kdy došlo k rozvodu rodičů, přičemž otec dítěte byl studentem a nepobíral žádné stipendium, které by mohlo být považováno za finanční příjem. Z tohoto důvodu mu nebylo výživné soudem stanoveno. Matka dítěte se tedy domáhala plnění vyživovací povinnosti na prarodičích, a to pouze na prarodičích ze strany otce. Nejvyšší soud však konstatoval, že „...*Okruh účastníků řízení bylo třeba posoudit podle ustanovení § 94 odst. 1 o. s. ř. Z hlediska tohoto ustanovení by nepochybně byli účastníky řízení zejména nezletilé dítě zastoupené kolisním opatrovníkem, oba rodiče dítěte a prarodiče ze strany obou rodičů. ...*“³⁸ Z výše uvedeného vyplývá, že povinnost hradit výživné nezletilému dítěti tedy může být uložena všem čtyřem prarodičům.

Soud v řízení o vyživovací povinnosti předka k dítěti, tedy samozřejmě i rodiče k dítěti, není vázán návrhem; může tedy stanovit vyživovací povinnost i vyšší, než kolik žádá

³⁸ 5 Cz 125/65-Řízení o výživě nezletilých dětí a účastníci řízení, Systém ASPI - stav k 12.3.2017 do částky 26/2017 Sb. a 7/2017 Sb.m.s.

zástupce dítěte v návrhu na stanovení vyživovací povinnosti, popřípadě ji může stanovit i jiným osobám, (resp. osobám, které v návrhu na zahájení řízení uvedeny nejsou, ale splňují předpoklady ust. § 914 občanského zákoníku). Je tomu tak proto, že toto řízení je ovládáno zásadou vyšetřovací, což znamená, že je na soudu, aby sám zjistil všechny skutečnosti rozhodné pro stanovení vyživovací povinnosti, a zejména okruh účastníků. Jde o tzv. řízení nesporné. Ovšem jde-li o stanovení vyživovací povinnosti ve prospěch zletilého dítěte, je soud návrhem vázán, a to jak co do rozsahu výživného, tak okruhu povinných osob. Toto řízení je ovládáno zásadou projednací, takže je na oprávněném, aby rozhodné okolnosti tvrdil a prokázal sám (není to povinnost soudu). V tomto případě jde o klasické sporné řízení, a tedy např. neúspěšný účastník ponese náklady řízení.³⁹

Dojde-li k situaci, že vyživovací povinnost jsou povinni plnit prarodiče, bude vyživovací povinnost prarodičů spíše nižší, než kdyby se jednalo o rodiče, a to jednak proto, že vnuci nemusí mít zásadně stejnou životní úroveň, jako mají prarodiče, a také proto, že vyživovací povinnost by měla být rozdělena mezi všechny (zpravidla) čtyři prarodiče a částka pro každého z nich bude tedy nižší.⁴⁰

³⁹ ŠEVČÍK, L., *Vyznejte se v rodinném právu: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2014, s.65

⁴⁰ <http://www.epravo.cz/top/clanky/prechod-vyzivovaci-povinnosti-k-nezletilym-detem-na-prarodice-98651.html>

3. VÝŽIVNÉ A ZAJIŠTĚNÍ ÚHRADY NĚKTERÝCH NÁKLADŮ NEPROVDANÉ MATCE

3.1. Výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce - obecné pohledy

Tato problematika se stává postupem času stále více aktuální vzhledem k počtu dětí, které se rodí mimo manželství. Bohužel případy matek, které se stávají samoživitelkami ještě před narozením jejich potomka, nejsou pouze výjimkou. Mezi základní charakteristiky této vyživovací povinnosti patří těhotenství ženy a narození dítěte ženě, která není v manželském svazku s otcem dítěte. Matka nebo budoucí matka může požadovat plnění vyživovací povinnosti od otce nebo od pravděpodobného otce (§ 920 OZ), jehož otcovství je nebo teprve bude určeno souhlasným prohlášením rodičů dítěte, nebo bylo či bude určeno soudem. Oproti vyživovací povinnosti mezi osobami příbuznými v linii přímé, kde existuje nezprostředkovaný osobní vztah, jsou v tomto případě práva a povinnosti závislé na zprostředkovaném vztahu mezi povinným mužem a oprávněnou matkou dítěte. Zprostředkovatelem je zde právě společné (příp. údajně společné) dítě.⁴¹ Dalším rozdílem vůči ostatním druhům výživného je časový úsek, po který může být výživné požadováno a dvě skupiny práv, které matka nebo budoucí matka vůči povinnému má. Jednak má právo na výživné pro svou osobu a jednak právo na úhradu některých dalších nákladů spojených s těhotenstvím a porodem (§ 920 OZ).

Právní teorie se rozchází v tom, jak posuzovat základní nutnou výbavu, kterou je potřeba pořídit v souvislosti s narozením dítěte, tj. kočárek, oblečení pro novorozence a další pomůcky. Někteří autoři radí matkám žádat úhradu těchto věcí jako náklady spojené s těhotenstvím a s porodem⁴², avšak jiní toto považují již za právo dítěte vůči otci jako součásti jeho vyživovací povinnosti vůči dítěti.⁴³ Osobně se přikláním spíše k názoru, že hrazení nákladů spojených se základní výbavou pro novorozence je plnění

⁴¹ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR. 2006, s. 132

⁴² KOVÁŘOVÁ, D., *Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných.* Vyd. 1. Praha: Leges, 2011.s.72-73

⁴³ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo.* s. 245.

vůči dítěti a tedy by mělo být součástí vyživovací povinnosti otce vůči dítěti. Naproti tomu je ale nutné brát v potaz možné riziko, že se dítě nenarodí živé, takže vyživovací povinnost k dítěti ani nevznikne. Proto je v každém případě pro matku jistější, pokud budoucí otec dítěte není ochoten plnit dobrovolně, požadovat úhradu nákladů vynaložených na základní výbavu pro novorozence jako náhradu v rámci úhrady některých nákladů neprovdané matce.

3.2. Vznik a trvání výživného a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce

Právo matky dítěte na výživné a právo matky na zajištění úhrady některých nákladů (§ 920 OZ) vzniká, jakmile jí v souvislosti s těhotenstvím či porodem vznikly jakékoliv náklady, a je přitom nerozhodné, zda je na takový příspěvek odkázána. Není zde tedy stanovena podmínka odkázanosti. Podmínkou není ani společné soužití či ne soužití. Pokud otec dítěte (tj. muž, který již před narozením dítěte uznal společným prohlášením s matkou dítěte své otcovství), či domnělý otec dítěte, plní tuto povinnost dobrovolně, není třeba využít možnost dovolat se soudní ochrany. Oprávněnou je vždy pouze matka, která za otce svého dítěte není provdána. Na matku, která naopak za otce dítěte provdána je, se tato právní úprava nevztahuje. V úvahu by přicházela vyživovací povinnost mezi manžely a po narození dítěte případně vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti. Zákon ve svém vymezení činí rozdíl mezi matkou dítěte, jehož otec je určen (v úvahu připadá právě jen souhlasné prohlášení, viz výše), avšak matka za něj není provdána, a těhotnou ženou. Matka dítěte má právo na výživu a právo na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem (§ 920 OZ). Těhotná žena má, kromě výše uvedeného, navíc právo požadovat po pravděpodobném otci svého dítěte, aby tuto povinnost splnil předem (např. na základě předběžného opatření), § 920 odst. 3 OZ. Doba pro poskytování výživného je omezena na dobu dvou let. Počátek běhu této doby zákon váže na narození dítěte, na rozdíl od ZoR, který její počátek blíže nespécifikoval.⁴⁴ Není-li matka dítěte provdaná za otce dítěte, je otec dítěte povinen

⁴⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. aj., *Občanský zákoník, Komentář, Svazek II (§ 655- 975, rodinné právo)*, Wolters Kluwer, Praha, 2014

poskytovat jí výživné po dobu dvou let od narození dítěte a přispět jí v přiměřeném rozsahu na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem. Povinnost k úhradě nákladů spojených s těhotenstvím a porodem vznikne muži, jehož otcovství je pravděpodobné, i v případě, že se dítě nenarodí živé (§ 920 odst. 1 OZ). Slovenská právní úprava oproti české však povinnost pro případ, kdy se dítě nenarodí živé, nestanovuje explicitně ve znění ustanovení § 74 z. č. 36/2005 Z. z., ale je zapotřebí jej dovodit výkladem. Česká a slovenská právní úprava jsou odlišné, zejména pokud jde o přiznání výživného a úhradu nákladů z doby minulé. Dle české úpravy je možné přiznat výživné nejdéle dva roky ode dne porodu nazpět, ale dle slovenské právní úpravy až tři roky nazpět (§ 922 odst. 2) OZ a § 74 odst. 3 z. č. 36/2005 Z. z.).

3.3. Rozsah vyživovací povinnosti a úhrady některých nákladů neprovdané matce

Rozsah výživného, tedy konkrétní částku, stanoví soud podle přiměřené potřeby oprávněné matky a podle možností, schopností a majetkových poměrů povinného (§ 913 OZ). Nutným předpokladem pro vznik práva na výživné je fakt, že v důsledku těhotenství ženy a následného porodu došlo k reálnému zvýšení jejích nákladů. Jestliže matka podá návrh na stanovení vyživovací povinnosti až v průběhu dvou let, kdy mělo být plněno, soud může neprovdané matce přiznat výživné a příspěvek na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem i zpětně, nejdéle však dva roky ode dne porodu. Slovenská právní úprava stanovuje nejdéle tři roky viz kap. 3.2.. Soud může stanovit, že výživné je splatné jednorázově nebo v pravidelných dávkách. Pokud jde o úhradu některých nákladů, jedná se o veškeré potřeby spojené s těhotenstvím, porodem a potažmo i základní výbava pro novorozence.

Slovenská právní úprava vyjadřuje, pokud jde o náklady spojené se základní výbavou pro novorozence, jiný postoj. Podle komentáře k z. č. 36/2005 Z. z. v případě nákladů, které vznikly nákupem věcí pro dítě, se nejedná o náklady spojené s těhotenstvím či porodem a měly by být hrazené z výživného pro dítě.⁴⁵

Povinný není povinen hradit naprosto všechny náklady, které matce vznikly, ale jeho

⁴⁵ PAVELKOVÁ, B., *Zákon o rodině: komentár*. 1. vyd. V Prahe: C.H. Beck, 2011. Beckova edícia komentované zákony; s. 454

účast na těchto potřebách bude soudem stanovena opět podle jeho možností, schopností a majetkových poměrů (§ 913 OZ). Zároveň soud hodnotí, které z potřeb, na jejichž pořízení matka vynaložila náklady, je možné považovat za odůvodněné a skutečně související s těhotenstvím a porodem.⁴⁶ Náklady spojené s porodem jsou pak zejména náklady spojené se zdravotní péčí. Pokud matka dítěte není zdravotně pojištěná, můžou se náklady dostat i do velmi vysokých částek.⁴⁷ Často však otec či domnělý otec není nikterak s nastávající matkou v kontaktu a nemá tedy informace o existenci jejího zdravotního pojištění. Jestliže matka není z důvodu své nedbalosti zdravotně pojištěna, neměly by, dle mého názoru, být náklady vyvolané její nedbalostí považovány za odůvodněné.

⁴⁶ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J.; Zuklínová, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 597, s.598

⁴⁷ NOVOTNÝ, P. et al. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo. 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. s. 90

4. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI MANŽELY

4.1. Vyživovací povinnost mezi manžely - obecné pohledy

Základní zásadou, ze které vycházejí práva a povinnosti manželů, je zásada rovnosti. Rovné postavení v právech a důstojnosti je zajištěno napříč celým právním řádem a v jednotlivých ustanoveních příslušných zákonů.⁴⁸ Konkrétně byla problematika vyživovací povinnosti mezi manžely zařazena do dílu "Práva a povinnosti manželů" (§ 697 ZOR).

Důvodem zakotvení vyživovací povinnosti mezi manžely byla potřeba dovést proklamovanou rovnost mezi manžely do faktické roviny životní úrovně, a to bez ohledu na ostatní právní úpravu i skutečnou majetkovou situaci manželů.

Kromě zásady rovnosti, na které stojí celé manželské právo v demokratickém státě, je nutno brát v potaz zásadu vzájemnosti. Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost, jak muž vůči ženě, tak i naopak. V praxi ale většinou uplatňuje své právo na výživné žena vůči muži, což lze vysvětlit zejména tím, že ženy mají statisticky nižší průměrný příjem a některé z nich i celé dlouhé roky pobírají pouze rodičovský příspěvek.⁴⁹ Mezi manžely by mělo k plnění vyživovací povinnosti docházet dobrovolně na základě zásady solidarity v rámci vzájemné pomoci. Pokud některý z manželů dobrovolně svou povinnost neplní, stanoví jeho povinnost soud a v rozsudku určí rozsah této povinnosti. Potřebný manžel se však musí svého práva dovolávat řádným procesním postupem.

Pro rozsah vyživovací povinnosti platí zásada stejné hmotné a kulturní úrovně manželů (§ 697 odst. 1 OZ), která je v některých dalších případech vyživovací povinnosti, resp. výživného nahrazena podmínkou odkázanosti.⁵⁰

Zákonná úprava vyživovací povinnosti mezi manžely je v České a Slovenské republice v zásadě shodná.

⁴⁸ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. K § 687

⁴⁹ https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystupobjekt&pvo=MZD10&z=T&f=TABULKA&katalog=30852&c=v3~8__RP2015

⁵⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo* s. 91

4.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti mezi manžely

Vyživovací povinnost mezi manžely vzniká okamžikem uzavření manželství a trvá po celou dobu jeho existence (vyživovací povinnost po zániku manželství viz kapitola 5.). Vyživovací povinnost vznikne mezi manžely i tehdy, bylo-li uzavřeno manželství neplatné, a potrvá až do doby, kdy na návrh jednoho z manželů, nebo ex offio rozhodne soud o neplatnosti takového manželství. Od manželství neplatného je však nutné odlišovat manželství zdánlivé, což je stav, při němž pro vážná porušení zákona manželství vůbec nevznikne. Z povahy věci logicky vyplývá, že není možné, aby takový stav vyvolával jakékoli právní následky spojené s manželstvím. Vyživovací povinnost tedy nevzniká, i když ještě nebyla zdánlivost manželství vyslovena soudem.

V tzv. nesezdaném soužití, v němž spolu žijí druh a družka, aniž by byli oddáni, zásadně nevzniká vzájemná vyživovací povinnost, bez ohledu na délku trvání soužití či fakt, že muž a žena spolu vychovávají dítě nebo děti.⁵¹

Samotným zánikem manželství, tedy právní mocí rozvodového rozsudku, prohlášením manželství za neplatné či smrtí manžela, zaniká i vyživovací povinnost mezi manžely. Důležité je však podotknout, že případné neplnění manželských povinností, jak je stanovuje § 687 odst. 2, ze strany oprávněného manžela, neznamena v žádném případě automaticky zánik vyživovací povinnosti.⁵² Mohou nastat situace, kdy se oprávněný manžel zachoval vůči vyživujícímu nevděčně, amorálně nebo dokonce hrubě a ten poté svoji vyživovací povinnost přestane plnit. Zákon sice výslovně nezmiňuje žádné jednoznačné pravidlo, jak v takovém případě rozhodovat, ale přesto může toto chování oprávněného vést k nepřiznání výživného pro rozpor s dobrými mravy. Posouzení je ponecháno výlučně na soudu.⁵³ K tomu se vyjádřil například Krajský soud v Ústí nad

⁵¹ ELISCHER, D. Komentář k § 697 OZ. In: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*, 2014, s. 91, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Rodinné právo. 2015, s. 56

⁵² PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. Vydání*. Praha: C. H. Beck, 2017. str. 724

⁵³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha. Wolters Kluwer, a.s., 2014. str. 92

Labem ve svém rozhodnutí tak, že „*Důvodem pro nepřiznání výživného manželovi může být i porušení manželské věrnosti....*“⁵⁴

4.3. Rozsah vyživovací povinnosti mezi manžely

Pro stanovení rozsahu vyživovací povinnosti mezi manžely je rozhodující hledisko uvedené v ust. § 697 odst. 1 OZ, podle kterého mají manželé vzájemnou vyživovací povinnost v takovém rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. To lze koneckonců dovodit i z ust. § 687 OZ, které stanoví rovnoprávnost muže a ženy v manželství. Což znamená, že ani v manželství osob s velmi odlišnými příjmy nesmí existovat odlišná životní úroveň manželů. Manžel, který má vyšší příjmy či větší majetek, s nímž vstoupil do manželství, má vyživovací povinnost vůči manželu, jehož příjmy jsou nižší, tak aby vyrovnal životní úroveň jich obou.

Ze zásady zásadní shodnosti životní úrovně vyplývá mimo jiné i to, který z manželů bude oprávněný a který povinný. Není ale vyloučeno, že se tyto pozice časem změní.⁵⁵

Určení shodné hmotné a kulturní úrovně může způsobovat potíže zejména u manželských párů, které nežijí ve společné domácnosti. Vyživovací povinnost mezi manžely, společné jmění manželů a povinnost hradit náklady rodinné domácnosti (§ 690 OZ) je totiž třeba považovat za jeden celek. Instituty vyživovací povinnosti mezi manžely a povinnost přispívat na rodinnou domácnost spolu úzce souvisí. Do potřeb rodinné domácnosti rozhodně patří náklady na nájem, nákup potravin či jiného spotřebního zboží, náklady na zdravotní péči apod. Tyto náklady však lze považovat i za náklady spojené s hmotnou a kulturní úrovní manželů v této domácnosti žijících, a tedy musí být zohledněny i v souvislosti s vyživovací povinností mezi manžely. Nežijí-li však manželé ve společné domácnosti, ale naopak v domácnosti oddělené, nese každý z nich náklady na svou domácnost sám, to ale neznamená zánik povinnosti navzájem si pomáhat a podporovat se. (§ 691 odst. 1 OZ) Zároveň nelze hovořit o zániku vyživovací povinnosti mezi manžely. Při stanovení rozsahu výživného je nutné

⁵⁴ Rozhodnutí KS v Ústí nad Labem sp. zn. 10 Co 150/2004

⁵⁵ Nová, H., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*. Praha: Linde, 1995, s. 150.

zahrnout i náklady na dorovnání stejné životní úrovně obou manželů. Tedy například žije-li manžel s vyšším příjmem v luxusním bytě, musí stejnou možnost zajistit i druhému manželovi. V případě, že s jedním z manželů žije jejich společné dítě nebo nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti, zkoumá soud při faktické odluce i důvody odchodu manžela z rodinné domácnosti s ohledem na princip dobrých mravů a se zřetelem na ustanovení § 691 odst. 2 OZ. Pokud tedy manžel odešel bez důvodu zvláštního zřetele hodného a odmítá se vrátit, bude nucen hradit nejen náklady své domácnosti, ale i náklady domácnosti rodinné.⁵⁶

⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 93 - 94

5. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI ROZVEDENÝMI MANŽELY

5.1. Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely - obecné pohledy

Téma vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely bylo již dlouhou dobu aktuální, ale za poslední roky stoupla rozvodovost až k 30 000 rozvedených manželství ročně a dle statistických údajů se začala vyskytovat rozvodovost i déletrvajících manželství.⁵⁷ Ve většině případů nechtějí mít manželé po rozvodu vůbec nic společného a nelze tedy očekávat dobrovolné plnění povinného.⁵⁸ Je pak zapotřebí, aby byla právně zajištěna ochrana manžela, který se na rozvratu manželství nepodílel a kterému může rozvodem vzniknout zásadní újma. Takovým případem může být žena s minimální mzdou, žijící v domě, který manžel nabyl z dědictví po prarodičích. Bez kvalitní právní ochrany by se mohlo stát, že manžel bude požadovat její vystěhování a ona bude postavena před řešení problémů s udržení alespoň průměrné životní úrovně.

5.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely

Po rozvodu manželství, tedy po nabytí právní moci rozsudku, kterým se manželství rozvádí, by měl být každý z rozvedených manželů schopen sám se živit, neboť zaniká vzájemná vyživovací povinnost mezi manžely. Pro případy, kdy však jeden z manželů není schopen se sám živit či by rozvod výrazně zasáhl do jeho majetkové situace, existuje zákonná úprava umožňující, za splnění konkrétních podmínek, přiznat mu právo na výživné (§ 760 OZ).⁵⁹ Výživné přizná soud tomu z manželů (a na jeho návrh), který rozvrat manželství převážně nezapříčinil nebo s rozvodem nesouhlasil a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma. K přiznání výživného musí být splněny dvě

⁵⁷ Portál justice.cz, InfoData, přehledy statistických listů, Přehled pravomocných rozhodnutí soudů v občanskoprávních věcech, Rozvody.

⁵⁸ NOVOTNÝ, P. et al. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. s. 82

⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., *Komentář k § 760. In. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář 1.*, 2014, s.465.

základní podmínky, a to jednak neschopnost sám se živit a jednak původ či souvislost této neschopnosti s manželstvím (§ 760 odst. 1 OZ).⁶⁰ Manžel, který by jinak mohl o výživné žádat a splňoval by veškeré podmínky, nemá na výživné právo, pokud se dopustil vůči druhému manželovi jednání, které naplňuje znaky domácího násilí (§ 762 OZ).

V otázce výživného pro rozvedeného manžela je nutné zohlednit zejména věk nebo zdravotní stav rozvedeného manžela v době rozvodu nebo v době skončení péče o společné dítě rozvedených manželů (§ 760 odst. 1 OZ). Právo na výživné rozvedeného manžela není žádným způsobem vázáno na případnou dříve přiznanou vyživovací povinnost manželů.⁶¹ Slovenská právní úprava stanovuje navíc časovou hranici, do kdy lze požadovat po povinném výživné a to nejpozději 5 let od doby rozvodu. Samozřejmě může soud výjimečně tuto dobu prodloužit, jsou-li zde objektivní důvody, proč se oprávněný nemůže živit sám (§72 odst. 3 z. č. 36/2005 Z. z.).

Český občanský zákoník nezměnil původní koncepci a ani nestanovil přesně dobu, do kdy lze žádat o výživné, ani neomezil dobu trvání práva na výživné, avšak jsou nyní stanoveny přísnější podmínky, které musí soud zohlednit při svém rozhodování. Ty jsou obsaženy v ust. §760 OZ. Soud vždy musí brát zřetel na to, jak dlouho rozvedené manželství trvalo a jak dlouho je rozvedeno, jakož i zda si rozvedený manžel neopatřil přiměřené zaměstnání, přestože mu v tom nebránila závažná překážka, zda si mohl výživu zajistit řádným hospodařením s vlastním majetkem, zda se podílel za trvání manželství na péči o rodinnou domácnost, zda se rozvedený manžel nedopustil vůči bývalému manželu nebo osobě mu blízké činu povahy trestného činu, nebo zda je dán jiný obdobně závažný důvod. Tímto by se měly eliminovat případy, kdy se rozvedený manžel zjevně snaží institut zneužít. Co se týče kritéria délky doby po rozvodu manželství, kdy je možné žádat po druhém manželovi výživné, lze říci, že čím delší doba od rozvodu uplynula, měla by být potřeba přiznání výživného pečlivěji zvažována, a to i s ohledem na vyžadovaný původ odkázanosti v manželství, neboť ta by měla s postupem času odpadnout.

⁶⁰ NOVOTNÝ, P. et al. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo. 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. s. 82

⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*, s. 96

5.3. Rozsah vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely (§ 761 OZ)

Oproti úpravě v ZoR zpřesnil zákon č. 89/2012 Sb. kritéria potřebnosti, a to konkrétně vymezením celkem 11 podmínek viz kap. 5.2. Samozřejmě soud nesmí opominout ani jiné závažné okolnosti, stanovené například v § 762 OZ. Z dikce zákona vyplývá, že stanovená kritéria je nutné zohlednit nejen v souvislosti s určením výše výživného, ale především v otázce, zda vůbec lze výživné přiznat. Trvalo-li manželství dlouhou dobu, lze konstatovat, že manželé byli pravděpodobně zvyklí na určitou dlouhodobou ekonomickou úroveň. V těchto případech se jeví vhodné po rozpadu manželství aplikovat ustanovení o výživném.

Základní směrnicí pro rozhodování soudu o výši výživného rozvedeného manžela obsahuje OZ v § 760 odst. 1, kde se praví, že „*bývalý manžel má vůči potřebnému manželovi vyživovací povinnost v přiměřeném rozsahu*“. Za přiměřené lze považovat nejen úhrada nákladů spojených se stravováním, ale také nákladů spojených s dalšími nezbytnými potřebami rozvedeného manžela, které vyplývají z jeho věku, zdravotnímu stavu, způsobu života apod.⁶² JUDr. PhDr. David Elischer, Ph. D. v komentáři k občanskému zákoníku navíc uvádí, že mezi obvyklé potřeby lze počítat ty, které nepřevyšují obvyklý standard daného manžela, avšak toto pravidlo není možné aplikovat zcela bezvýjimečně. Vždy je nutností přihlédnout ke konkrétní situaci oprávněného manžela. Může nastat situace, která s sebou přináší zvýšení obvyklých potřeb nad běžný standard, kupříkladu dlouhodobé onemocnění, a tedy je potřeba reagovat flexibilně na tyto skutkové okolnosti.⁶³

Při rozhodování o konkrétní výši výživného pro oprávněného manžela se řídí soud poměrem schopností, možností a majetkových poměrů na straně povinného a odůvodněných potřeb a majetkových poměrů na straně oprávněného (§ 913 odst. 1 OZ). Důležitým aspektem, který by měl být při rozhodování o výši výživného zohledňován, jsou důchodové nároky, které nejsou řešeny v rámci vypořádání

⁶² PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 800-801

⁶³ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 240

společného jmění manželů. Jedná se o částky mimo rámec společného jmění manželů, a přitom není pravda, že jde pouze osobní záležitost jednoho manžela. Při smluvním důchodovém pojištění může docházet k vyvádění i větších částek ze společného jmění manželů do majetku jednoho z nich.⁶⁴

Způsob plnění si rozvedení manželé mohou určit sami dohodou (§ 761 odst. 1 OZ), ale tato možnost není často využívána vzhledem k problematické komunikaci mezi rozvádějícími se manžely. V tomto případě se může potřebný z manželů obrátit na soud, který rozhodne (§ 761 odst. 2 OZ). Zpravidla bývá výživné poskytováno v peněžité formě, ale je možné dohodnout se i na plnění naturálním, jako je třeba bezplatné užívání bytu (jako výpůjčka) apod. Bude-li výživné stanovovat soud, určí vždy peněžitou částku pravidelně se opakujícího charakteru, většinou měsíční dávky.⁶⁵

Zákon ale umožňuje také uzavření zvláštní formy dohody, o tzv. odbytném (§ 761 odst. 1 OZ). Odbytné představuje poskytnutí určité jednorázové částky, na jejíž výši a formě se rozvedení manželé dohodnou, a která má zároveň pokrýt plnění výživného na celou dobu příští. Právo na výživné zaplacením odbytného zaniká a oprávněný manžel již nemůže u soudu žádat přiznání práva na výživné.⁶⁶

Omezená je pouze doba pro plnění tzv. sankčního výživného, které je poskytované oprávněnému, který se na rozvratu manželství nepodílel, a byla mu navíc rozvodem manželství způsobena újma. V tomto případě může soud stanovit rozsah plnění v takové výši, jako by tomu bylo při stanovení výživného v manželství (§ 762 OZ). Podpůrčí doba se stanovuje přiměřeně podle okolností, zásadně podle hledisek stanovených v ustanovení § 760 OZ, nejdéle však po dobu tří let. Doba počíná běžet až ode dne právní moci rozsudku o rozvodu, nikoli rozvratu.⁶⁷

⁶⁴ ZUKLÍNOVÁ M., CSc. *Rozvod a majetková práva manželů (vše, co má majetkový aspekt a souvisí s rozvodem)* Právní prostor 8/2015 [online], dostupné na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/rozvod-a-majetkova-prava-manzelu-vse-co-mamajetkovy-aspekt-a-souvisi-s-rozvodem>

⁶⁵ ELISCHER, D. Komentář k § 760. In: *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* 2014, s. 247 – 248.

⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., Komentář k § 761. In: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář 1.* 2014, s. 470.

⁶⁷ PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. Vydání.* Praha: C. H. Beck, 2017

Vyživovací povinnost bývalého manžela zanikne, jakmile vyživovaný manžel uzavře nové manželství či registrované partnerství (§ 763 OZ), jakmile se stane potřebný manžel schopným sám se živit nebo povinný manžel zemře, ale také vyplacením odbytného dle § 761 odst. 1 OZ. Smrt povinného manžela ani vyplacení odbytného není v ustanovení o zániku práva na výživné pro rozvedeného manžela explicitně stanoveno, avšak lze jej dovodit z ustanovení souvisejících.⁶⁸

6. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI REGISTROVANÝMI PARTNERŮMI

6.1. Vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery - obecné pohledy

Právní úprava registrovaného partnerství byla přijata teprve roku 2006 po dlouhých debatách. Je představována zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně některých souvisejících zákonů. Návrh tohoto zákona byl předložen zejména z proto, že skutečnost, že osoby stejného pohlaví nemohou právně zakotvit svůj partnerský svazek, jako svazek statusový byla považována za rozpornou se zásadami osobní svobody, rovnosti a se zákazem diskriminace.⁶⁹ V jiných státech byla tato otázka vyřešena už mnohem dříve, ale lze nalézt státy, kde zákonodárce v této problematice stále mlčí nebo výslovně zakazuje pohlavní styk mezi osobami stejného pohlaví.

Do této skupiny států patří i Slovenská republika. Zde nejen, že nebyla žádná právní úprava zabývající se registrovaným partnerstvím přijata, ale navíc zde bylo stejno pohlavní manželství v roce 2014 nepřímou zakázáno ústavou. Ústava Slovenské republiky ve svém čl. 41 definuje manželství jako jedinečný svazek mezi mužem a ženou a tím vylučuje možnost uzavírat partnerské svazky mezi stejným pohlavím (ústavní zákon č. 460/1992 Z.z.).

V případě vyživovací povinnosti mezi registrovanými partnery tedy není možné porovnávat zákonnou úpravu České a Slovenské republiky. Citovaný zákon

⁶⁸ELISCHER, D. *Komentář k § 763. In Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha. 2014, s. 252-255.

⁶⁹MACH, P., *Registrace partnerství: pokrok, nebo nezodpovědné riziko?*. Vyd. 1. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. s. 79

o registrovaném partnerství definuje registrované partnerství jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem. Vznikem tohoto trvalého společenství vzniká zároveň vzájemná vyživovací povinnost mezi partnery. Zákon (dále jen ZregP) v § 10 hovoří o vyživovací povinnosti pouze stručně. Určuje vzájemnou vyživovací povinnost a zároveň stanoví, že tato předchází vyživovací povinnosti dětí. Pokud není výživné poskytováno dobrovolně, určí jeho rozsah výživného soud (§ 10 ZRegP).

6.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti mezi registrovanými partnery

Vyživovací povinnost mezi partnery navzájem vzniká, jak bylo již zmíněno, dnem vzniku registrovaného partnerství. Partnerství vzniká projevem vůle dvou osob stejného pohlaví učiněných formou souhlasného prohlášení o tom, že spolu vstupují do partnerství (§ 2 odst. 1 ZRegP). Učinit tak mohou osoby, kterým to zákon nezakazuje, přičemž alespoň jeden z nich musí být občanem České republiky (§ 4 odst. 1, 2 ZRegP). Podmínka občanství je jedním z rozdílů oproti manželství, které na území ČR mohou uzavřít i dva cizinci. Zásadní rozdíl oproti úpravě vyživovací povinnosti mezi manžely představuje ust. § 10 odst. 3 ZReP, které stanoví, že vyživovací povinnost mezi partnery předchází vyživovací povinnosti dětí, kdežto ustanovení OZ upravující výživné mezi manžely stanovuje v § 697 odst. 1 věta druhá, že: „*Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dítěte i rodičů.*“

Doba trvání vyživovací povinnosti se odvíjí od doby trvání partnerského svazku. Pokud dojde k jeho zániku, řídí se vyživovací povinnost ustanoveními o vyživovací povinnosti po zrušení partnerského soužití (viz kapitola 7.) .

6.3. Rozsah vyživovací povinnosti mezi registrovanými partnery

Další významný rozdíl oproti manželství je fakt, že mezi partnery nevzniká uzavřením partnerství společné jmění, a každý nabývá i nadále do svého výlučného vlastnictví, případně partneři nabývají do podílového spoluvlastnictví. Vyživovací povinnost zde hraje důležitou roli. Výživné by mělo být poskytováno dobrovolně, ale pokud jeden z partnerů tuto svou povinnost dobrovolně neplní, může být povinnost s konkrétně stanoveným rozsahem určena soudem na návrh druhého partnera. Rozsah má být takový, aby hmotná a kulturní úroveň obou partnerů byla v zásadě stejná, stejně jako je tomu u manželů (§10 odst. 2 ZReP).⁷⁰

Společná ustanovení o výživném v § 12 ZRegP stanoví další aspekty, které je nutné při přiznání výživného zohlednit. Jednak soud zkoumá odůvodněné potřeby oprávněného, schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného, ale také, zda se povinný nevzdal bezdůvodně výhodnějšího zaměstnání či nepodstupuje-li značná majetková rizika.

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 2009, s. 532-535.

7. VYŽIVOVACÍ POVINNOST MEZI BÝVALÝMI REGISTROVANÝMI PARTNERY

7.1. Vyživovací povinnost mezi bývalými registrovanými partnery - obecné pohledy

Vyživovací povinnost po zrušení registrovaného partnerství je upravena poměrně stručně v § 11 ZRegP. Celkově však lze říci, že rozsah práv bývalých partnerů je širší, než je tomu u bývalých manželů. Zejména vzhledem k neexistenci kritéria souvislosti neschopnosti se živit a partnerstvím, což osobně považuji za poměrně nešťastné.

7.2. Vznik a trvání vyživovací povinnosti mezi bývalými registrovanými partnery

Partnerství zaniká smrtí jednoho z partnerů, nebo zrušením registrovaného partnerství rozhodnutím soudu, tedy podobně jako je tomu u manželství. Ovšem s ohledem na ustanovení § 29 odst. 2 OZ je nutné zmínit i možnou změnu pohlaví, kvůli které dochází k zániku partnerství ex-lege, jelikož partnery mohou být pouze osoby stejného pohlaví (§ 2 odst. 1 ZRegP).⁷¹ Se zánikem partnerství vzniká za zákonem stanoveným podmínek oprávnění, požadovat od bývalého partnera výživné. Bývalý partner, který není schopen se sám živit, může žádat od bývalého partnera, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou-li se, rozhodne soud o výživném na návrh některého z nich (§ 11 odst. 1 ZRegP). Na rozdíl od výživného mezi bývalými manžely v případě partnerů se nevyžaduje, aby neschopnost živit se sám měla jakkoli svůj původ v zaniklém partnerství. V podstatě tedy postačí, když se bývalý partner ocitne bez příjmu ze zaměstnání či sociální podpory.

Problém v takovéto úpravě spatřuji zejména v tom, že může docházet k situacím, kdy oprávněný partner není motivován si najít zaměstnání, které by mu zajistilo obživu. Způsob jak se vymanit z povinnosti vyživovat nepracujícího bývalého partnera je tedy dosti obtížný a zůstává prakticky pouze na uvážení soudu, za použití zásady dobrých mravů, jak rozhodne. Dle mého názoru by úprava vyživovací povinnosti mezi bývalými

⁷¹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 2009, s. 537- 539

partnery měla být totožná s úpravou pro rozvedené manžele. Téma je však stále poměrně dosti citlivé.

Právo na výživné mezi bývalými partnery zanikne, jakmile oprávněný uzavře nové manželství nebo nové registrované partnerství, ale také dnem vyplacení jednorázové částky na základě smlouvy uzavřené písemně mezi bývalými partnery. Právo zaniká samozřejmě i smrt povinného partnera (§ 11 odst. 4 ZRegP).

Hmotná a kulturní úroveň obou partnerů by měla být zásadně stejná. Úprava je tedy obdobná jako u rozvedených manželů.⁷²

7.3. Rozsah vyživovací povinnosti mezi bývalými registrovanými partnery

Jestliže se bývalí partneři nedohodnou na výši částky poskytované na výživné oprávněnému partnerovi, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. Při stanovování rozsahu vyživovací povinnosti bere poté soud v potaz schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného partnera. Není zde stanovena podmínka odkázanosti jako je tomu například u vyživovací povinnosti k dětem a zároveň není potřeba zkoumat odůvodněné potřeby oprávněného. Zákon stanovuje pouze povinnost přispívat na přiměřenou výživu (§ 11 odst. 1 ZRegP).

Jestliže partnerovi, který rozvrat partnerství nezapříčinil, tedy například pokud důvodem rozkolu byla nevěra druhého z partnerů a byla mu zrušením partnerského vztahu způsobena újma, může po dobu až tří let od zrušení partnerského vztahu požadovat výživné ve výši, v jaké by mu náležela, pokud by partnerské soužití nebylo zrušeno. V tomto případě by mu nebyla poskytována pouze přiměřená výživa, ale rozsah výživného by musel být takový, aby hmotná a kulturní úroveň byla zásadně stejná s bývalým partnerem.⁷³

⁷² HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 2009, s. 533- 535

⁷³ MACH, P., *Registrace partnerství: pokrok, nebo nezodpovědné riziko?*. Vyd. 1. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. s. 54

8. JEDNOTLIVÉ DRUHY VÝŽIVOVACÍ POVINNOSTI A JEJICH ČETNOST V ŘÍZENÍ PŘED SOUDY

V rámci českého i slovenského soudnictví se jednotlivé druhy výživného vyskytují s různou četností. Kupříkladu vyživovací povinnost rodiče k dítěti je bohužel denní chléb všech civilních soudů. Oproti tomu rozhodování o výživném mezi registrovanými či bývalými registrovanými partnery se podle statistických údajů nevyskytuje prakticky vůbec. Výživné požadované rodiči od jejich potomků je též spíše výjimkou. Pro názornost jsem vypracovala tabulku obsahující přehled pravomocných rozhodnutí soudů o přiznání práva na výživné za rok 2015 zahrnující rozhodnutí okresních i krajských soudů jednak v České republice, jednak v republice Slovenské. Vyživovací povinnost mezi registrovanými či bývalými registrovanými partnery se v přehledu soudních rozhodnutí soudů SR nemůže vyskytovat, neboť registrované partnerství tam není povoleno.

Je otázkou, zda nízký počet přiznání určitých druhů výživného je způsoben neinformovaností veřejnosti o možnosti vůbec žádat výživné či jinými faktory. Samozřejmě netřeba polemizovat nad důvodem značné množstevní převahy přiznaného výživného rodičů k dítěti. Zde vždy existují odůvodněné potřeby dítěte, takže výživné bude přiznáno téměř ve všech případech odluky jeho rodičů. Počet přiznaných vyživovacích povinností dítěte vůči jeho rodičům v rámci celé České republiky není vysoký. Je pravdou, že vyživovací povinnost rodiče vůči dětem předchází povinnosti vůči rodičům, a tedy případný povinný musí mít nejdříve prostředky pro plnění vůči dítěti a poté, pokud mu to jeho majetková situace umožňuje, může plnit vůči svému rodiči. Oba druhy vyživovací povinnosti sice mohou být plněny dobrovolně, ale ta se v soudních statistikách neodrazí. Stejně tak přiznané výživné mezi registrovanými a bývalými registrovanými partnery je opravdu pouze výjimkou. Musíme však brát v potaz, že registrované partnerství je součástí našeho právního řádu teprve od roku 2006 a tedy nelze srovnávat celkové množství uzavřených/zrušených manželství a registrovaných partnerství.

Pro zjištění, zda má na rozdílnou četnost podání k jednotlivým druhům výživného pravděpodobný vliv i neinformovanost veřejnosti o jednotlivých právech na výživné a o podmínkách přiznání výživného, jsem se rozhodla udělat menší průzkum. Prostřednictvím Asociace neúplných rodin, z.s. jsem oslovila 200 osob, které otázku

vyživovací povinnosti řeší. Každý tázaný samostatně vyplnil dotazník, obsahující otázky vztahujících se k problematice vyživovací povinnosti.

I podle odpovědí respondentů je zřejmé, že některé druhy vyživovací povinnosti nejsou, na rozdíl od jiných, příliš známé. Téměř všichni dotazovaní znají povinnost vyživovat své dítě, ovšem o právu neprovdané matky má povědomí pouze 34% z nich (viz Příloha č. 2, obr. č. 1).

Informovanost veřejnosti o právu dítěte na poskytování výživného ze strany jeho rodičů je téměř stoprocentní. Za problém považují rozšířenost mylné domněnky, že má dítě právo na výživné pouze do 26 let. Pouze 32 % dotázaných ví, že tomu tak není (viz Příloha č. 2, obr. č. 2). Jak jsem již uváděla výše, může tato mylná domněnka značně ztížit život studenta vysoké školy, který do dne svých 26. narozenin nestihne dostudovat a náhle se ocitne bez podpory svých rodičů. Samozřejmě limit „dokud není schopen sám se živit“ může působit jako velmi neurčitý, avšak soud jednak postupuje podle dávno zažitě ustálené judikatury, jednak rozhoduje vždy se zřetelem k principu dobrých mravů, tudíž rozhodný okamžik zániku práva na výživné určí na základě individuálních okolností.

V praxi jsem se setkala i s dotazem rodičů, zda svou invalidní dceru, umístěnou v ústavu, musejí i po 18. roce vyživovat. Bez ohledu na to, že v daném případě byla situace mnohem komplikovanější, považuji tento dotaz za dobrou ukázkou toho, jak někteří rodiče uvažují a jak je důležité udělat něco pro osvětu široké veřejnosti také v tomto ohledu.

Poněkud zvláštní je procentuální nesoulad odpovědí ohledně druhů výživného a ohledně plnění pro neprovdanou matku dítěte. O výživném pro neprovdanou matku vědělo jen 34 % respondentů, zatímco na otázku, zda může neprovdaná těhotná žena od otce dítěte požadovat nějaké plnění, odpovědělo správně celých 93% respondentů (viz Příloha č. 2, obr. 3). Vzhledem k tomu, jakým způsobem byly koncipovány otázky, myslím, že odpovídající osoby si pouze až u otázky týkající se plnění pro těhotnou ženu uvědomily, jaká má práva.

9. PŘEDPOKLADY PŘIZNÁNÍ VÝŽIVNÉHO

Neplní-li povinný svou vyživovací povinnost dobrovolně a musí ji tedy určit soud, rozhoduje o jejím rozsahu na základě několika kritérií. Jde především o poměr odůvodněných potřeb a majetkových poměrů oprávněného ke schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Občanský zákoník navíc výslovně uvádí potřebu přihlídnout k osobní péči povinného o oprávněného, a k míře, v jaké tak činí a jak se podílí na péči o rodinnou domácnost. Při určování rozsahu vyživovací povinnosti je také nutné vždy přihlížet ke korektivu dobrých mravů.⁷⁴

9.1. Odůvodněné potřeby a majetkové poměry oprávněného

Posuzuje-li soud odůvodněné potřeby, je třeba si uvědomit, že nejde pouze o výživu v úzkém slova smyslu, ale vůbec o všechny hmotné a kulturní potřeby, a to právě s limitem, že „jsou odůvodněné“. Mezi potřeby, na jejichž zabezpečení je výživné určeno, patří strava, náklady na ošacení, na hygienické a domácí potřeby, náklady na bydlení, na vzdělání, kulturní a sportovní vyžití, ale i další potřeby, pokud je možno je ohodnotit jako důvodné. Nelze vycházet jen z minimálních hodnot těchto potřeb, ale z určitého společenského průměru a standardu v závislosti na sociálním postavení konkrétní potřebné osoby a v závislosti na tom, o jaký druh výživného se jedná. Každý případ je tedy zcela individuální. Stejně tak jsou odůvodněné potřeby často důvodem k podání návrhu na zvýšení výživného, což se opět vyskytuje nejčastěji v případě vyživovací povinnosti rodičů vůči dítěti.⁷⁵ Právní úprava Slovenské republiky tato pravidla používá stejně.⁷⁶ Na základě odůvodněných potřeb oprávněného, zákonem přiznaného práva na určitou úroveň a v souladu s korektivou, které stanovuje § 913 OZ, je pak soudem určen konkrétní rozsah výživného, tedy kolik korun bude povinný platit.

⁷⁴ Eliáš, K. a kol.: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 396.

⁷⁵ Nová, H., Těžká, O.: *Vyživovací povinnost*. Praha: Linde, 1995, s. 16

⁷⁶ Lazar J. a kolektiv, *Občianske právo hmotné*. Bratislava. Iura Edition 2010

V případě slovenské právní úpravy nesmí minimální částka výživného klesnout pod hranici 30 % životního minima pro nezaopatřené nezletilé dítě.

Jedná-li se o rozsah výživného pro dítě a, lze za odůvodněné potřeby považovat navíc i tvorbu úspor určených například k zabezpečení budoucího vzdělání (§ 917 OZ).⁷⁷

Často se stává problematickou otázkou, zda je výživné spotřebovááno skutečně na ony odůvodněné potřeby, na základě kterých byla výše výživného určována. Jak jsem uváděla již výše, neexistuje zde žádný mechanismus zajišťující dohled používáním těchto peněžitých částek. Může se tedy v nejhorších případech stát, že plnění od povinného je pouze částečně využíváno ve prospěch dítěte, zatímco zbytek spotřebuje pro svou potřebu nebo i pro potřebu někoho jiného ten, k rukám koho je výživné plněno.

Občanský zákoník v rámci jednotlivých druhů vyživovací povinnosti rozlišuje rozsah vyživovací povinnosti do tří úrovní:

- zásadně shodná životní úroveň (§ 915 odst. 1 OZ, §697 OZ)

Pojem „zásadně shodná životní úroveň“ neznamená stejné množství peněžních prostředků, protože při hodnocení životní úrovně musí být zohledněny taktéž rozdílné osobní, kulturní a pracovní potřeby subjektů vyživovací povinnosti. Jedná se o takové hmotné zajištění, které zajistí zhruba takovou životní úroveň, jakou má povinný. Například životní úroveň manžela povinného má být dle zákona zásadně stejná jako životní úroveň manžela, který má vyšší příjem nežli on (§697 OZ).

- přiměřená výživa (§920 odst. 1 OZ)

Přiměřená výživa nezahrnuje pouze zabezpečení a uspokojení základních či zcela nezbytných potřeb. Je v ní zahrnuto i uspokojení potřeb dalších. Kupříkladu u výživného neprovdané matce, jehož rozsah je stanoven právě jako přiměřený, je potřeba vycházet ze zákonné fikce, která zpravidla odpovídá realitě, že u matky došlo k omezení jejích příjmů v důsledku péče o dítě. Výživné by tedy mělo toto omezení kompenzovat. Tato kompenzace by však neměla přesáhnout míru majetkových poměrů, jaké by žena

⁷⁷ SCHELLE, K. a kol. *Základy občanského práva*. 4., upr. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2011. s.211

měla, kdyby matkou nebyla. V žádném případě tedy nejde o sdílení životní úrovně matky a otce dítěte.⁷⁸

- slušná výživa (§ 915 odst. 2 OZ)

Je stanovena pro případ vyživovací povinnosti dětí vůči jejich rodičům. Občanský zákoník stanoví v § 915 odst. 2, že děti jsou povinny zajistit svým rodičům slušnou výživu a rodiče tak tedy nemají zákonné právo na stejnou životní úroveň, jako mají jejich potomci.⁷⁹

Zákon o rodině obsahoval kromě výše uvedených rozsahů ještě pojem nutná výživa. Jednalo se o nejomezenější rozsah vyživovací povinnosti, který se uplatnil v případě vzájemné vyživovací povinnosti mezi předky a potomky. Nutnou výživou se rozumí uspokojování všech odůvodněných potřeb, ale pouze v nutném rozsahu. Nejedná se zde tedy o právo na určitou životní úroveň.⁸⁰ Občanský zákoník nestanoví výslovně ve věci výše výživného mezi dalšími předky a potomky, jaký má být stanoven rozsah. Výkladem lze ale dovodit, že má-li nezletilé nesvéprávné dítě zásadně právo i na úspory, a to také ze strany jiného předka než rodiče (§ 917 OZ), nelze rozsah výživného např. pro vnuka vykládat jen jako právo na nutnou výživu (§ 88 ZoR).

⁷⁸ MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975. Praha: Leges, 2016, s.1691

⁷⁹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol.: *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 427

⁸⁰ KOVÁŘOVÁ, D.: *Rodina a výživné. Vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných*. Praha: Leges, 2011, s. 29 -30.

9. 2. Schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného

Na druhé straně jsou pro stanovení rozsahu výživného relevantní také schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. Jedná se o subjektivní složku, která je dána schopnostmi povinného, tedy jeho vlastnostmi, věkem, zdravotním stavem, vlohami, vzděláním, zkušenostmi apod. a objektivní složku, která je dána reálnou možností tyto schopnosti uplatnit s ohledem na prostředí, v němž povinný žije. Na základě obou složek je třeba posoudit, jakého výdělku by mohl povinný dosahovat, nikoli, jakého ve skutečnosti dosahuje. Soud tedy nerozhoduje pouze na základě faktických příjmů, majetkových poměrů a stavu povinného, ale na základě zásady potenciality.⁸¹ Ta je obsažena v ustanovení, které dává pravidlo, že při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného je nutné zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika (§ 913 odst. 2 OZ). To znamená, že pokud například povinný změnil na základě svého rozhodnutí zaměstnání a nyní je jeho příjem nižší než v předchozím, bude soud pečlivě zkoumat, zda tak učinil z důležitého důvodu (například zdravotního). Pokud tomu tak není, bude soud vycházet z příjmu, který měl povinný v předchozím zaměstnání, kterého se dobrovolně vzdal.

Pokud povinný v řízení před soudem o určení vyživovací povinnosti rodiče k dítěti nebo jiného předka k nezletilému dítěti, které nenabýlo plné svéprávnosti, neprokáže své příjmy a majetkové poměry předložením listin a jiných podkladů, vychází soud z fikce, že jeho průměrný měsíční příjem činí pětadvacetinásobek částky životního minima stanoveného jiným právním předpisem (§ 916 OZ).

Při zjišťování majetkových poměrů povinného se soud zaměřuje na dvě složky – majetek a příjmy. Existence majetku často vyplývá z různých úředních evidencí, jako je Katastr nemovitostí, evidence motorových vozidel nebo obchodní rejstřík. Soud má také možnost požadovat potřebné informace od peněžních ústavů. Dále soud zkoumá celkovou životní úroveň povinného např., jakým způsobem tráví dovolenou nebo jaké má zájmy. Příjmy povinného jsou zjišťovány odlišně podle zdroje těchto příjmů.

⁸¹ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2016, str. 130

Povinný může být jednak v pracovním nebo jiném poměru, může být osobou samostatně výdělečně činnou, ale také se může jednat o osobu pobírající pouze dávky nemocenského pojištění, důchodového pojištění, podporu v nezaměstnanosti apod.. Do příjmů se zahrnují také nepravidelné částky, jako je spropitné, honorář u umělců, zvláštní příplatky u vojáků apod..⁸²

Nejvíce problematické je určování rozsahu vyživovací povinnosti, kdy je povinný podnikatel a vykazuje podle svého daňového přiznání ztrátu nebo má jen minimální či zanedbatelné příjmy (vyskytují se i případy, kdy se společník obchodní společnosti nechá od společnosti zaměstnat za minimální mzdu). Soud nicméně i v těchto důkazně obtížných situacích musí zkoumat celkové majetkové poměry povinného. Přihlížet v konkrétním případě tak může i k úrovni jeho bydlení, osobního života a životního stylu, přičemž lze vycházet i z důkazů o vlastnictví nemovitého majetku, automobilů nebo jiného většího, hodnotnějšího či luxusnějšího movitého majetku. Zabývá se celkovou úrovní života, včetně kupř. trávení dovolené, zařízení domácnosti a vlastnictví sportovního vybavení apod. Soudní praxe v této souvislosti zaujala stanovisko, že při určení výživného u povinného - podnikatele není rozhodující, zda rozdíl mezi jeho příjmy a výdaji je kladný či záporný, nýbrž s ohledem na (ne)zbytnost výdajových položek je třeba rozlišovat, jestli jde o výdaje, bez kterých by nebylo možné dosáhnout zajištění výkonu podnikatelské činnosti, nebo o takové, jež směřují k rozšíření podnikatelské činnosti za účelem dosažení většího zisku.⁸³

Jedná-li se o případy vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi či bývalému partnerovi apod. tedy k osobě zletilé, svéprávné a schopné najít si zaměstnání či být jinak výdělečně činná, je na místě zjišťovat majetkové poměry a schopnosti povinného, avšak v případech oprávněných osob, které jsou zcela a bezvýhradně odkázány na výživě poskytované povinnými, tedy zejména v případech vyživovací povinnosti rodičů k dětem, se mi zdá mnohem lepší (myšleno více chránící zájmy oprávněného) zákonná úprava Slovenské republiky. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.1.3., úprava neumožňuje,

⁸² PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. Vydání.* Praha: C. H. Beck, 2017

⁸³ Rozsudek Okresního soudu v Táboře sp.zn. 14 P a Nc 265/2016

aby bylo rozhodnutím soudu stanoveno, že se povinnost platit výživné nestanovuje. Díky ustanovení zákona o rodině je každý rodič, bez ohledu na svoje schopnosti, možnosti a majetkové poměry, povinen plnit svojí vyživovací povinnost minimálně v rozsahu 30% ze životního minima, které stanoví zvláštní zákon (§62 odst. 3 z. č. 35/2005 Z.z.). Tento korektiv, který rodiče nutí vyživovat svého potomka alespoň zčásti, se mi jeví jako správná úvaha zákonodárce. Děti, žijící v úplných rodinách, tedy s oběma rodiči, jsou taktéž vždy vyživovány bez ohledu na výši příjmu rodičů. Je tedy spravedlivé, aby povinný, který s dítětem nežije, byl povinen podílet se na výživě svého potomka alespoň v minimální výši. Myslím, že pokud by tento korektiv byl obsažen i v našem právním řádu, klesla by motivace některých povinných účelově zůstat nezaměstnanými a naprosto nemajetnými.

10. ZPŮSOBY PLNĚNÍ VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI

Způsoby plnění vyživovací povinnosti jsou různé. Významný je prvek dobrovolnosti, tj. zda je vyživovací povinnost povinného k oprávněnému plněna dobrovolně například přímým uhrazováním osobních potřeb. Pokud žijí rodiče a děti, manželé či jiní příbuzní v přímé linii, ve společné domácnosti, je zpravidla plněno právě dobrovolně. V opačném případě, tedy ve chvíli, kdy dobrovolně plněno není, může být tato povinnost a její rozsah stanovena soudním rozhodnutím. Výživné je zásadně dlouhodobé a opakující se plnění, které je dle zákona poskytováno měsíc dopředu. Osoba oprávněná s osobou povinnou se však mohou domluvit na jiném intervalu, či může jiná frekvence být stanovena soudem. Plnění může mít formu peněžní, naturální, poskytování bydlení, výkonem osobní péče o oprávněného či o společnou domácnost. Osobní péčí nelze rozumět jen péčí o výživu, ale i provádění všech prací a výkonů, jichž je třeba k tomu, aby bylo zajištěno plynulé a soustavné uhrazování osobních potřeb dítěte. V mnohých případech, kde je plněno dobrovolně, se tak děje především naturálně. V případech, kdy je vyživovací povinnosti stanovena soudem, připadá v úvahu jen plnění v penězích. Rozhodnutí soudu zní na určitou částku, která tvoří rozsah vyživovací povinnosti. Míra osobní potřeby dítěte, při stanovování výživného k dítěti, závisí na jeho věku a vyspělosti. V případě vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům spočívá míra osobní potřeby v soběstačnosti rodiče a jeho zdravotním stavu. Jedinými případy, kdy je možné stanovit soudně povinnost uhradit výživné za dobu minulou, je výživné pro dítě, nejdéle do tří let zpětně a výživné pro neprovdanou matku a úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem a to nejdéle do dvou let ode dne porodu. Za důležité považuji zmínit, že není rozhodující, kdy soud rozhodl, nýbrž kdy byl podán návrh na zahájení řízení. Tedy neprovdaná matka musí nejpozději do dvou let od porodu u soudu o stanovení výživného či úhradu nákladů spojených s těhotenstvím požádat.

Je-li vyživovací povinnost stanovena za dobu minulou, je samozřejmě taktéž soudem stanovena v penězích. Při určování rozsahu tohoto výživného, tedy zpětně, je nutné ohodnotit i výživné, které bylo v tomto období plněno naturálně.⁸⁴

⁸⁴ NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O.: *Vyživovací povinnost*. Praha: Linde, 1995, str. 64-66

Jedná – li se o výživné vůči dětem, které byli soudem svěřeny rodičům do střídavé péče, probíhá toto plnění jednat formou osobní péče, ale i zároveň formou peněžního plnění. Rodič v těchto případech poskytuje finance k rukám druhého rodiče a tento zase plní k rukám rodiče prvního. Výše výživného se tedy stanoví vždy pro oba z rodičů podle jejich majetkových poměrů, možností a schopností.

11. SPLATNOST VÝŽIVNÉHO

Výživné má být plněno v pravidelných dávkách se splatností vždy na měsíc dopředu. Je však možné, aby soud rozhodl jinak či aby se povinný dohodl s oprávněným (resp. s jeho zákonným zástupcem) jinak (§ 921 OZ). Již novelou ZoR z roku 2008 byly zavedeny výjimky ze zásady placení v pravidelných a opakujících se dávkách. Stále jen výjimečně soudy využívají možnost uložit osobě povinné v případech zvláštního zřetele hodných, aby složila zálohu na výživné splatné v budoucnu. Pokud povinný takto budoucí výživné zaplatí, částky výživného přecházejí do vlastnictví dítěte jen postupně k jednotlivým dnům splatnosti výživného. Stejnou možnost nabízí i slovenský ZoR. V rozhodnutí soudu se navíc vždy určí, jakým způsobem bude v pravidelných intervalech výživné poukazováno ve prospěch dítěte. Smyslem této úpravy je snaha zajistit budoucí výživné tam, kde není jistota, zda bude spláceno po celou dobu trvání. Tuto možnost považuji za velice důležitou zejména vzhledem k případům povinných, kteří mají v době rozhodování soudu majetek, ale je u nich velké riziko marnotratnosti, ale i vzhledem k případům povinných se sezónním příjmem.

Je-li vyživovací povinnost plněna poskytováním měsíčních finančních dávek, není možné po povinném požadovat navíc úhradu nahodilých potřeb oprávněného (a to ani v případě nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti). Výživné by proto mělo být stanoveno v takové výši, aby tyto měsíční dávky postačovaly na úhradu nejen běžných potřeb, ale i těch nepravidelných, vyskytujících se v delším časovém období nebo zcela nahodile (např. letní dovolená, zdravotní potřeby, školní pomůcky na začátku školního roku atd.).⁸⁵ Z tohoto důvodu se při stanovování rozsahu výživného

⁸⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M., aj., *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655-975, rodinné právo)*, Wolters Kluwer, Praha, 2014

do odůvodněných potřeb oprávněného zahrnují i tyto možné nahodilé platby. Samozřejmě pokud dojde k nenadálé události, která způsobí nové platby dlouhodobějšího charakteru, např. nutné rehabilitace a lázeňské pobyty v důsledku úrazu, je zde důvod k valorizaci výživného a zahrnutí těchto potřeb do nového rozhodnutí viz následující kapitola.

Zásadní změnu v oblasti plnění vyživovací povinnosti, v souvislosti se splatností výživného, představuje zákon č. 460/2016 Sb., účinná od 28. února 2017, která ustanovení § 921 doplnila o odstavec 2, který zní: „*Po osobě výživou povinné, která je v prodlení s placením výživného, může osoba oprávněná požadovat zaplacení úroku z prodlení.*“ Od 30. 9. 2017 bylo navíc novelou, tedy zákonem č. 296/2017 Sb., vloženo do zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních vloženo nové ust. § 472a nadepsané rubrikou Úroky z prodlení: „*1) Rozhoduje-li soud o výživném pro nezletilé dítě, může v rozhodnutí uložit i povinnost zaplatit úrok z prodlení. O úroku z prodlení soud rozhodne jen na návrh. 2) Povinnost zaplatit úrok z prodlení lze uložit i pro dávky výživného splatné v budoucnu, dostane-li se osoba výživou povinná s jejich placením do prodlení.*“ Odstavec 2 tohoto ustanovení tedy výslovně umožňuje, aby soud rozhodl i pro případ, že povinný řádně a včas nezaplatí budoucí splátky výživného. Soud může povinnému uložit pro budoucno povinnost zaplatit oprávněnému úrok z prodlení z výživného, které bude splatné teprve v budoucnu, pro případ, že dojde u jednotlivých splátek výživného k prodlení s jejich plněním. Nicméně to platí jenom u prodlení při placení výživného pro nezletilé dítě, jelikož ust. § 472a zákona č. 292/2013 Sb., se zabývá výživným pro nezletilé. Zda lze přiznat podmíněně úroky z prodlení do budoucna i jiným povinným, bude muset dořešit judikatura.

12. ZMĚNA ROZSAHU VYŽIVOVACÍ POVINNOSTI

Vzhledem k tomu, že plnění vyživovací povinnosti je většinou dlouhodobou záležitostí, dochází v jeho průběhu často ke změnám podmínek, které jsou rozhodující jak pro existenci, tak i pro rozsah stanovené vyživovací povinnosti. Je nutné říct, že všechna rozhodnutí, která stanoví vyživovací povinnost, jsou dána cum clausula rebus sic stantibus, tj. že je jim imanentní princip, že budou změněny, pokud se změní poměry, za nichž k rozhodnutí došlo.

Soudní rozhodnutí, která představují změnu vyživovací povinnosti, se týkají převážně jejího rozsahu, ať už ve smyslu zvýšení nebo snížení, ale mohou zasahovat i do jejího dalšího trvání v případě, že se jedná o rozhodnutí, kterými se vyživovací povinnost ruší.⁸⁶ Hmotněprávním předpokladem pro změnu vyživovací povinnosti je změna poměrů na straně oprávněného nebo na straně povinného. Tu lze definovat jako stav odlišný od stavu, který byl rozhodující při původním rozhodování soudu, přičemž se musí jednat o změnu závažnějšího charakteru. Nejčastějšími důvody pro valorizaci výživného je odůvodněné snížení příjmů povinného nebo jeho neschopnost k výdělečné činnosti, např. invalidita, či na druhé straně odůvodněný nárůst nákladů oprávněného, např. vyšší věk dítěte.

Změna okolností musí ale vždy mít za následek výraznější projevy v poměrech účastníků.⁸⁷ Ke změně původního rozhodnutí může dojít zásadně na návrh, který musí obsahovat údaje o tom, kdy došlo ke změně poměrů, kvůli kterým je nové rozhodnutí potřeba. Změna rozsudku je přípustná i s platností zpětně, avšak nejdříve od doby, kdy se změnila poměry odůvodňující změnu. Při změně rozsahu výživného se zpětnou platností v případě výživného pro nezletilé děti, které nenabýly plnou svéprávnost, souvisí zásada tzv. nenávratnosti spotřebovaného výživného.⁸⁸ Dojde-li ke zrušení nebo snížení výživného pro nezletilé dítě za dobu minulou, spotřebované výživné se nevrací (§ 923 odst. 2 věta první OZ). Není tedy možné ani o přeplacenou částku z minulosti budoucí plnění snížit. Účelem této zásady je zejména zabránit zhoršení životní úrovně

⁸⁶ NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O.: *Vyživovací povinnost*. Praha: Linde, 1995, s. 101.

⁸⁷ Rozhodnutí NS ze dne 30. 6. 1966, sp. zn. 5 Cz 67/66

⁸⁸ LUŽNÁ, R.: *Zásada nenávratnosti spotřebovaného výživného*. Právo a rodina, 2000, č. 2

nezletilého a je postavena také na faktu, že nezletilé dítě není schopno samo se živit a tedy nemá možnost spotřebované výživné splatit. Taktéž se nevrací částka, kterou povinný rodič splnil na měsíc dopředu, ale dítě před uplynutím měsíce zemřelo (§ 923 odst. 2 věta druhá OZ). Tato úprava je v Občanském zákoníku zcela nově a jejím smyslem je nezhoršit psychosociálně nepříznivou situaci, v níž je rodič, který o dítě pečuje, právě v důsledku smrti dítěte.

Z výkladu ust. § 923 odst. 2 věta první OZ lze dovodit, že zletilé dítě musí přeplatek vzniklý v důsledku snížení či zrušení výživného povinnému vrátit. Pokud by tak neučinilo, ponechávalo by si bezdůvodné obohacení podle § 2991 OZ.

Kromě zpětného snížení výživného může také dojít k určení předběžné vykonatelnosti soudního rozhodnutí, což znamená, že i v případě podání opravného prostředku proti rozhodnutí soudu prvního stupně je nutné započít s plněním podle tohoto nepravomocného rozhodnutí. Pokud však soud druhého stupně stanoví rozsah výživného nižší částkou než soud prvního stupně, podle kterého bylo již plněno, je tento rozdíl považován za bezdůvodné obohacení a tedy oprávněný, nejedná-li se o nezletilé dítě, je povinen přeplatek vrátit. K institutu předběžné vykonatelnosti Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 28. 6. 2010 spis. zn. IV. ÚS 2795/09 uvedl: *„Smyslem a účelem institutu předběžné vykonatelnosti rozsudků podle § 162 odst. 1 písm. a) o. s. ř. je ochrana, zajištění důstojnosti života osoby, již bylo soudem přisouzeno ze strany osoby jiné poskytování výživného. Tomuto účelu zákonodárce v předmětném zákonném ustanovení přikládá prioritu před účelem právní jistoty, jež má obvykle za následek spojení vykonatelnosti soudního rozhodnutí s nabytím jeho právní moci.“*⁸⁹

Osobně se domnívám, že by bylo smysluplnější a spravedlivější, pokud by spotřebované výživné muselo vrátit pouze dítě, které je již výdělečně činné. Například pokud by oprávněný byl již rok výdělečně činný (a tedy již rok neměl na výživné právo), ale soud určí, že povinný neměl dostatečné prostředky k plnění vyživovací povinnosti již před lety dvěma a tedy plnění za jeden rok je jeho dítě povinno vrátit.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu 28. 6. 2010 sp. zn. ÚS 2795/09

13. ZAPOČTENÍ VÝŽIVNÉHO

Občanský zákoník v části věnované rodinnému právu neupravuje zánik pohledávky započtením vůbec. V části týkající se způsobů zániku závazků je však stanoven korektiv, že je zakázáno započtení pouze proti pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný (§ 1988 odst. 1 OZ). Jedná se o kogentní ustanovení, neboť § 1 odst. 2 OZ stanoví, že: „*Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně,...*“, a proto by bylo započtení výživného neplatné. Jednalo by se ale jen o neplatnost relativní (§ 580, § 586, § 588 OZ). Je zakázáno nejen započtení jednostranné, ale i započtení dohodou. Z cit. ustanovení s pomocí argumentu a contrario lze dovodit, že u všech ostatních druhů výživného je možné nakládat s pohledávkou výživného jako s jakoukoli jinou. Platná právní úprava zániku závazku započtením je postavena na autonomii vůle, a proto lze pohledávky oprávněného, a to včetně zletilého dítěte, resp. nezletilého, avšak svéprávného, započítat bez omezení, tedy dohodou, ale i jednostranně, a to také proti pohledávkám jiného druhu než z důvodu zákonem stanovené nebo soudem určené vyživovací povinnosti.⁹⁰ V případě nezletilého, který není plně svéprávný, je započtení zakázáno, avšak k jakési době započtení v praxi běžně dochází, zejména v případě, že každému rodiči bylo svěřeno do péče jedno z jejich společných dětí a stanovena stejná nebo i rozdílná výše výživného či v případě střídavé péče o dítě.⁹¹

⁹⁰ SCHELLE, K. a kol. *Základy občanského práva*. 4., upr. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2011, s. 155

⁹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z., IVO TELEČEK, I., *Výživné v novém občanském zákoníku*, doc. 31.03.2014

14. PROMLČENÍ PRÁVA NA VÝŽIVNÉ

Občanský zákoník stanovuje, že právo na výživné se nepromlčuje, ale je nutné zdůraznit, že právo na jednotlivá opakující se plnění, tj. na jednotlivé dávky výživného, promlčení podléhá (§ 613 OZ). Promlčením právo nezaniká, jako je tomu u prekluze, ale soud toto právo nepřizná, pokud dlužník promlčení namítne (§ 610 odst. 1 OZ). Plnil-li dlužník po promlčení, nemůže požadovat plnění zpět, nejedná se totiž o bezdůvodné obohacení, jako je tomu u prekluze. Podle obecného ustanovení o promlčení se výživné, které je přiznané soudním rozhodnutím promlčí za deset let ode dne, kdy mělo být podle rozhodnutí plněno (§640 OZ). Pokud oprávněný navrhne výkon rozhodnutí nebo nařízení exekuce, promlčecí lhůta po dobu tohoto řízení neběží (§ 648 OZ).

Podání trestního oznámení ve věci zanedbání povinné výživy však na běh promlčecí lhůty vliv nemá. Bohužel většina oprávněných, potažmo zákonných zástupců oprávněných, si toto neuvědomuje. V praxi jsem se denně setkávala s lidmi, kteří chtěli vymáhat dlužné výživné, které bylo již dávno promlčené, ale oni se domnívali, že když celé roky podávali trestní oznámení pro zanedbání povinné výživy (viz kap. 17.), promlčecí lhůta stála.

Je také důležité si uvědomit, že desetiletou promlčecí lhůtu je třeba počítat ode dne vykonatelnosti posledního plnění, nikoli ode dne právní moci rozhodnutí. Například rozhodnutí nabylo právní moci v roce 1994, 1. 1. 2007 se začalo oprávněné dítě samo živit, a tedy vyživovací povinnost skončila k 31. 12. 2006. Pokud bychom počítali běh promlčecí lhůty pouze podle nabytí právní moci soudního rozhodnutí, bylo by možné dlužné výživné vymáhat jen do roku 2004 – to je chybná úvaha – do roku 2004 je možné vymáhat jednotlivé dávky dlužného výživného za rok 1994 (které se postupně každý měsíc promlčují), avšak například v roce 2007 je možné vymáhat všechny dlužné částky, které byly splatné od roku 1997 až do roku 2000. Jakmile je podán návrh na výkon rozhodnutí či na zahájení exekučního řízení, promlčecí lhůta se zastavuje a je tedy možné, aby i např. roku 2008 byla vymáhána dlužná dávka z roku 1994, pokud byl návrh podán před jejím promlčením. Této problematice se budu podrobněji věnovat v kapitole č. 16.

15. SOUDNÍ ŘÍZENÍ VE VĚCI VÝŽIVNÉHO

Všechna soudní řízení o výživném se řídí zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“), kromě případů řízení o výživném pro nezletilé dítě, kde je oprávněným subjektem osoba, které svědčí zvýšená právní ochrana. Řízení o výživném pro nezletilé dítě je proto upraveno v zákoně č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“). Řízení o výživném pro dítě zletilé se však řídí, jako v případech ostatních druhů výživného, občanským soudním řádem. Pokud by ale dítě nabylo zletilosti v průběhu řízení o výživném, dokončí se toto řízení dle ZŘS z důvodu dodržení zásady *perpetuatio fori*^v.

Řízení o výživném u nezletilých dětí patří mezi řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (§ 466 písm. c ZŘS), která je možno zahájit na návrh i bez návrhu (§ 13 a § 468 ZŘS). Pokud soud zahajuje řízení bez návrhu, doručuje usnesení o zahájení účastníkům do vlastních rukou a odvolání proti němu není přípustné (§ 13 ZŘS). Oprávněné nezletilé dítě je v řízení zastoupeno opatrovníkem, kterým soud jmenuje většinou orgán sociálně-právní ochrany dětí (srov. § 469 ZŘS). Jestliže se řízení zahajuje na návrh, je oprávněn ho podat svým jménem rodič, který má dítě ve své péči, či jiná osoba, které bylo dítě svěřeno, povinný rodič nebo jiná osoba, která má vyživovací povinnost, a to ve všech případech vyživovací povinnosti vůči nezletilému dítěti. V případech vyživovací povinnosti vůči zletilému dítěti a dalším oprávněným podává návrh vždy oprávněný sám.⁹²

Dle mého názoru by v případech vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům měla být taktéž možnost zahájit řízení i na návrh jiných osob, nejen pouze oprávněného, či možnost zahájit řízení i bez návrhu. Jak jsem již zmiňovala výše, staří lidé se často v pokročilém věku dostávají do postavení téměř totožného s nezletilými dětmi a nejsou tudíž schopni si sami uvědomit svá práva a už vůbec nejsou schopni se svých práv domoci. Pokud by tedy například sociální pracovník zjistil, že oprávněný rodič – důchodce žije na pokraji chudoby, mohlo by být řízení zahájeno i bez dalšího podnětu. Platná právní úprava však bohužel tuto možnost neobsahuje.

⁹² SVOBODA, K., *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd., Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 191 - 192.

Zahájení řízení je podmíněno, až na dále uvedené výjimky stanovené zákonem č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, zaplacením soudního poplatku. Podle cit. zákona je od soudního poplatku osvobozeno řízení ve věcech vzájemné vyživovací povinnosti rodičů a dětí a návrh neprovdané matky v řízení o výživu a příspěvek na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem (§ 11 z. č. 549/1991 Sb.). Zajímalo mne, zda o tomto osvobození od poplatku oprávnění či jejich zákonní zástupci vědí a proto jsem do průzkumu zahrнула i dotaz ohledně nákladů na soudní poplatek při řízení o výživném pro nezletilého. Naštěstí téměř 80% dotazovaných ví, že zahájení tohoto druhu řízení není podmíněno zaplacením soudního poplatku (viz Příloha č. 2, obr. č. 4).

Řízení o ostatních druzích výživného tedy povinnosti zaplatit soudní poplatek podléhá. Je ale možné požádat o částečné či celkové osvobození od soudního poplatku, a to žádostí doloženou skutečnostmi osvědčujícími, že žadatel nemá dostatečné prostředky (§ 138 z. č. 99/1963 Sb.).

Během řízení se soud především snaží o dosažení dohody mezi účastníky řízení. Pokud se dohodnou a tato dohoda neodporuje kritériím pro stanovení výživného uvedeným v zákoně, soud dohodu o výživném schválí. V případě dohody týkající se výživného pro nezletilé dítě, soud ji rozsudkem schválí (smír nelze v tomto případě použít, § 471 ZŘS). Rozsudek je předběžně vykonatelný a žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (§ 473 písm. a ZŘS, § 23 ZŘS).

Opravným prostředkem proti rozsudku je odvolání. Přičemž u výživného pro nezletilé dítě nemohou rodiče podat odvolání do výroku dohody, jež byla soudem schválena (§ 476 ZŘS). V odvolacím řízení lze uvádět i zcela nové skutečnosti a důkazy, které dosud nebyly uvedeny (princip apelační). Jestliže se změní okolnosti, na základě kterých bylo soudní rozhodnutí vydáno, je možné zahájit řízení znovu.

16. VYKONATELNOST ROZHODNUTÍ A VYMÁHÁNÍ DLUŽNÉHO VÝŽIVNÉHO

Jakmile nabude soudní rozhodnutí právní moci a vykonatelnosti a jestliže povinný povinnost mu rozhodnutím uloženou neplní, je možné tuto povinnost vůči němu vymáhat. Rozhodnutí o výživném pro dítě, a to i zletilé, je však předběžně vykonatelné (§ 473 OSŘ). U předběžně vykonatelného rozsudku není důležité, zda nabyl právní moc nebo zda bylo podáno odvolání (k tomu již výše). Povinnému je určena lhůta k plnění, která běží od doručení rozhodnutí (§ 160 odst. 4 OSŘ). Rozhodnutí o výživném pro již zletilé dítě se liší jen tím, že je předběžně vykonatelné pouze za poslední 3 měsíce před vyhlášením rozsudku (§ 162 odst. 1 OSŘ).

Jestliže povinný neplní výživné dobrovolně, přichází v úvahu možnost soudního výkonu rozhodnutí dle občanského soudního řádu nebo exekuce dle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů (dále jen „exekuční řád“, „EŘ“). V průzkumu jsem se dotazovala respondentů, zda vědí, jak postupovat právě v případě, kdy povinný svou vyživovací povinnost podle soudního rozhodnutí neplní. Více než polovina z nich své právní možnosti zná, ale není ani málo těch, kteří by pouze podali trestní oznámení, což situaci samozřejmě neřeší. 21% respondentů by se obrátilo na Policii ČR, ale je potřeba k nim připočíst i 18% těch, kteří by se na Policii ČR obrátilo v domnění, že bez trestního oznámení není možné dluh vymáhat ani jinými způsoby (viz Příloha č. 2, obr. č. 5). Je proto velmi důležité, aby policisté, kteří s takovými lidmi přichází do styku, je informovali o řádné občanskoprávní cestě, jak se domoci plnění.

Asociace neúplných rodin, z. s., v rámci svého průzkumu na portálu vasevyzivne.cz položila respondentům dotaz i ohledně toho, co jim doporučují úředníci České správy sociálního zabezpečení. Výsledky tohoto průzkumu jasně potvrzují, že radu obrátit se na exekutora poskytne jen málokterý úředník (viz Příloha č. 3).

Je nutné podotknout, že často dochází také k situacím, kdy povinnému klesnou příjmy, a není schopen plnit v takové výši, jaká mu byla stanovena soudem, ale přesto, že podá návrh na snížení výživného, je po celou dobu, než soud vydá nové rozhodnutí, povinen plnit výživné ve výši podle rozhodnutí původního a pokud neplní, může na něm být dluh takto vzniklý vymáhán exekučně. Jedinou možností je podat návrh na předběžné

opatření, které by po dobu soudního řízení výživné snížilo, avšak to soudy vydávají jen výjimečně. Navíc pokud by nakonec soud rozhodl v neprospěch navrhovatele, musel by rozdíl mezi dočasně sníženým výživným a původním výživným doplatit (§ 77a OSŘ).

Jestliže povinný má ještě další novou vyživovací povinnost, může touto situací docházet k ohrožení výživy k tomuto dalšímu oprávněnému. Například otec, který založil novou rodinu a k dítěti z prvního manželství má stanovenou vyživovací povinnost v určitém rozsahu, který již není schopen plnit, bude situaci krizově řešit na úkor dítěte z druhého vztahu, které má v péči. Pokud dojde až k exekučnímu řízení, může být životní úroveň tohoto dítěte vážně postižena. Nelze samozřejmě dělat rozdíly mezi jednotlivými dětmi, ale domnívám se, že by pro tyto případy, kdy je chráněno právo jednoho na úkor druhého, mělo existovat ustanovení obsahující pravidlo pro kompromis v řešení takovéto situace.

16.1. Výkon soudního rozhodnutí

Výkon soudního rozhodnutí zahájí soud na návrh oprávněného, popř. za oprávněného podá návrh jeho zákonný zástupce. Navrhovatel musí soudu doložit exekuční titul, tedy rozhodnutí o stanovení vyživovací povinnosti a jejího rozsahu, opatřený doložkou právní moci a vykonatelnosti.⁹³ Jedná-li se o soudní výkon rozhodnutí k vymožení výživného pro nezletilého je pro rozhodnutí o zahájení výkonu soudního rozhodnutí příslušný soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů, rozhodnutí soudu, případně jiných rozhodujících skutečností, své bydliště (§ 252 OSŘ, 511 ZŘS). V ostatních případech je příslušný soud v místě bydliště povinného. Soud rozhoduje o nařízení výkonu rozhodnutí usnesením. Nepověřuje však provedením svého rozhodnutí exekutora, své rozhodnutí provede sám prostřednictvím vlastních pravomocí a personálních i administrativních sil. Před nařízením výkonu rozhodnutí poskytne soud účastníkovi na jeho žádost pomoc při zjišťování bydliště povinného a spolupracuje s ostatními orgány veřejné moci (§ 260 odst. 1 OSŘ, § 513 ZŘS). Pro výkon rozhodnutí ukládajícího zaplacení peněžité částky, kam se zahrnují i nedoplatky výživného, lze

⁹³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá, Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. Vydání první. Praha: Leges, 2015.s.28

použít srážky ze mzdy, přikázání pohledávky, správu nemovité věci, prodej movitých věcí a nemovitých věcí, postižení závodu a zřízení soudcovského zástavního práva k nemovitým věcem (§ 258 odst. 1 OSŘ). Jestliže se jedná o výkon rozhodnutí, ve kterém bylo oprávněnému přiznáno právo na opětuující se dávky a jestliže výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy nestačí k úhradě těchto dávek, je možné výkon rozhodnutí nařídit jiným způsobem výkonu rozhodnutí v rozsahu součtu těchto plnění, a jde-li o dávky na dobu neurčitou, v rozsahu do pětinasobku ročního plnění.

Soud oprávněnému dávky vyplatí, jakmile se stanou splatnými (§ 263 odst. 3 OSŘ). Na rozdíl od exekučního řízení v tomto případě není možné pro výkon rozhodnutí použít více způsobů vymáhání pohledávky najednou. Oprávněný je povinen zvolit pouze jeden z možných způsobů, tedy například jen srážky ze mzdy, ale pak se výkon nedotkne jeho majetku apod.. Absence možnosti postihnout více zdrojů příjmů vede k menší efektivnosti celého procesu. Problém spočívá také v tom, že oprávněný musí sám označit postižitelný majetek dlužníka – soud majetek dlužníka aktivně nedohledává tak, jak to činí exekutor. Navrhuje-li oprávněný výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy, musí označit v návrhu toho, od koho povinný pobírá mzdu, tedy u koho je povinný zaměstnán. Navrhuje-li výkon rozhodnutí přikázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu, musí označit peněžní ústav, číslo účtu nebo jiný jedinečný identifikátor, odkud má být pohledávka odepsána, a číslo účtu oprávněného vedeného u peněžního ústavu.⁹⁴ Z praxe vím, že toto se stává velmi závažným problémem, neboť v mnohých případech oprávněný nemá žádnou informaci o tom, kde povinný pracuje či kde se nachází jeho majetek, natož kde má účet a jaké je číslo účtu.

V rámci přípravy velké novely exekučního řádu se dokonce uvažovalo o tom, že bude tento neefektivní způsob vymáhání až na několik výjimek zrušen a vymáhání pohledávek by prováděli pouze soudní exekutoři. Nakonec se tak nestalo.

I přes mnoho nevýhod tohoto způsobu vymáhání pohledávky na výživném, ho značná část oprávněných volí raději než řízení exekuční, neboť není spojován s žádnými poplatky. Exekuční řízení se tuto výhodu bohužel neposkytuje (§ 89 EŘ). Nejde-li

⁹⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá, Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. Vydání první. Praha: Leges, 2015.s.72

o exekuci k vymožení výživného nezletilého dítěte, má exekutor navíc právo požadovat od oprávněného přiměřenou zálohu na náklady exekuce. (§ 90 odst. 3 EŘ).⁹⁵

16.2. Exekuční řízení

V případě exekuce je třeba exekutorovi doložit exekuční návrh se všemi náležitostmi spolu s exekučním titulem (soudním rozhodnutím o stanovení vyživovací povinnosti a jejího rozsahu). V exekučním návrhu musí být označen exekutor, který má exekuci vést, musí být patrné, kdo návrh podává, které věci se týká a co sleduje. Kromě toho musí exekuční návrh obsahovat jméno a příjmení účastníků, místo jejich trvalého pobytu, přesné označení exekučního titulu, uvedení povinnosti, která má být exekucí vymožena, a údaj o tom, zda, popřípadě v jakém rozsahu povinný vymáhanou povinnost splnil, popřípadě označení důkazů, kterých se oprávněný dovolává. Přesné vyčíslení dluhu je velmi zásadní a mnohdy také velikým problémem. Zejména v případech, kdy například povinný občas výživné platil, a to poštovní poukázkou, které již oprávněný k dispozici nemá a nepamatuje si, kolik bylo v minulosti uhrazeno. Pokud by totiž oprávněný vymáhal více, než na kolik má právo, a povinný by to dokázal, mohlo by dojít i k zastavení exekuce a náklady by poté hradil oprávněný, jakožto ten, kdo zastavení zavinil.

Na základě doručeného exekučního návrhu pak exekutor požádá nejpozději do 15 dnů exekuční soud o pověření a nařízení exekuce (§ 43a EŘ). Soud pověření vydá ve stanovené lhůtě, která je též 15 dnů, jsou-li splněny všechny zákonné náležitosti. Exekutor má právo požadovat od oprávněného přiměřenou zálohu na náklady exekuce, přičemž spotřebovaná část zálohy se oprávněnému nevrací a stává se nákladem oprávněného, který je přičten k tíži povinného. Maximální výše této zálohy je stanovena vyhláškou č. 330/2001 Sb., ve znění poz. předpisů. Avšak v případě exekuce k vymožení výživného pro nezletilé dítě exekutor tuto zálohu požadovat nemůže.

Zásadním důvodem, proč oprávněný, popřípadě zákonný zástupce oprávněného nevolí možnost vymáhání dluhu výživného prostřednictvím exekutora, je skutečnost, že

⁹⁵ <http://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/838-28-rozdil-mez-exekuci-a-soudnim-vykonem-rozhodnuti?w=>

v případě zastavení exekuce pro nemajetnost povinného hradí paušálně určené či účelně vynaložené výdaje exekutorovi oprávněný (§ 89 EŘ).⁹⁶ Jestliže se tedy jedná o oprávněného, který se nachází v tíživé finanční situaci, mohlo by rozhodnutí zahájit exekuční řízení nakonec vést k ještě větší finanční ztrátě. Bohužel bezvyslednost exekucí se pohybuje kolem 60 % (právě především kvůli nemajetnosti dlužníků).⁹⁷

V každém případě je nutné zdůraznit, že vymáhání dlužného výživného prostřednictvím exekučního řízení je mnohem efektivnější než prostřednictvím výkonu soudního rozhodnutí. V exekučním řízení může navíc exekutor povinnému, který neplní svou povinnost k nezletilému dítěti, pozastavit řidičské oprávnění, což umožnila novela exekučního řádu z roku 2013 zákonem č. 396/2012 Sb. To sice oprávněnému zaplacení výživného nezaručí, ale funguje jako vhodný prostředek k donucení povinného plnit. Avšak český exekuční řád stanoví výjimky, kdy řidičské oprávnění není možné zabavit. Je to např. ten, kdo řidičské oprávnění nezbytně potřebuje ke své práci. Řidičské oprávnění tedy není možné pozastavit taxikářům, řidičům kamionů atd. Autoři cit. novely e.ř. se inspirovali na Slovensku, kde je však uvedený institut využíván spíše výjimečně. Oproti České republice se ale vztahuje na veškeré druhy výživného a není zde stanovena výjimka pro řidiče z povolání (§ 179a z. č. 233/1995 Z. z.).

Dojde-li k exekuci pozastavením řidičského oprávnění, je exekuční příkaz zrušen (a řidič může opět řídit) až dojde-li k doplacení dluhu na výživném či prokáže-li povinný, že řidičské oprávnění nezbytně potřebuje k uspokojování základních životních potřeb svých a osob, ke kterým má vyživovací povinnost.⁹⁸

⁹⁶ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá, Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. Vydání první. Praha: Leges, 2015. s. 70

⁹⁷ <http://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/838-28-rozdil-mez-exekuci-a-soudnim-vykonem-rozhodnuti?w=>

⁹⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá, Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. Vydání první. Praha: Leges, 2015. s. 143

17. TRESTNÝ ČIN ZANEDBÁNÍ POVINNÉ VÝŽIVY

17.1. Skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy

Trestný čin zanedbání povinné výživy patří mezi nejčastější trestné činy páchané na území České republiky. Z dlouhodobého hlediska zaujímá dokonce druhé místo mezi nejčastěji páchanými trestnými činy na území ČR vůbec, a to hned za trestným činem krádeže a těsně před trestným činem maření úředního výkonu a rozhodnutí.⁹⁹ Z hlediska systematického rozdělení trestných činů, patří zanedbání povinné výživy do skupiny trestných činů proti rodině a dětem, jejichž ochranu zákonodárce upravil v samostatné IV. hlavě a vzhledem k tomu, že zákon č. 40/2009 Sb. (dále jen „TZ“ či „trestní zákoník“) je uspořádán podle významu, který je přikládán chráněným hodnotám, lze dovodit, jak prioritní je pro zákonodárce ochrana těchto hodnot. Trestné činy ohrožující zájmy rodiny a dětí následují ihned po trestných činech zasahujících do nejvýznamnějších práv a svobod člověka jako je život, zdraví a lidská důstojnost. Důležitým pojmem pro problematiku těchto trestných činů je legální definice dítěte, kterým je dle zákoníku osoba mladší 18 let, pokud trestní zákon nestanoví jinak, ovšem v případě trestného činu zanedbání vyživovací povinnosti nemá nikterak významnou roli, neboť skutková podstata tohoto trestného činu neobsahuje označení konkrétního oprávněného (§ 196 TZ).¹⁰⁰ Způsob jednání u zanedbání povinné výživy je pravým omisivním, tedy takovým, který nelze naplnit jinak než opomenutím. Skutková podstata je ze strany pachatele dokonána až marným uplynutím lhůty pro splnění dané povinnosti, a dokončen je až posledním dnem toho měsíce, za který se má výživné platit. Tato lhůta je zákonem stanovena na dobu „delší než čtyři měsíce. Jiná situace nastává u kvalifikované skutkové podstaty, vyjádřené v odstavci druhém, téhož paragrafu. Zde je navíc vyžadován prvek pachatelova konání, spočívající v úmyslném vyhýbání se zákonné povinnosti. Pachatel v tomto případě svou povinnost nejenže

⁹⁹ Policie ČR. Statistické přehledy kriminality 2005-2014. [online]. 2015. [cit. 9. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

¹⁰⁰ CHROMÝ, J., *Trestněprávní ochrana mládeže v návrhu trestního zákoníku. Trestní právo*. 2009, č. 2, s. 18-20

neplní, ale navíc podniká aktivní kroky, aby se takovéto povinnosti vyhnul (§ 196 odst. 2 TZ).¹⁰¹

Lhůta určující hranici, kdy se neplnění vyživovací povinnosti stává trestným činem, se mi jeví jako velmi špatně zvolená. Z praxe vím, že značné množství povinných situací řeší občasným plněním tak, aby nedošlo k překročení právě této lhůty. Není totiž trestným činem, pokud je výživné zapláceno například každý třetí měsíc, a to ani v případech, kdy je plněno jen částečně. Oproti naší právní úpravě je problematika lépe podchycena v rámci práva Slovenské republiky. Zde je lhůta stanovena na více než tři měsíce, avšak v období dvou let, což znamená, že neplní – li povinný dva měsíce v jednom roce a poté v dalším roce znovu byť pouhý měsíc, jedná se již o trestný čin. Není tedy možné, aby bylo plněno jen každý třetí měsíc, jako se tomu děje u nás (§ 207 z.č. 300/2005 Z. z.).

17.2. Sankcionování trestného činu zanedbání povinné výživy

Z hlediska třídění trestných činů podle jejich závažnosti je trestný čin zanedbání povinné výživy přečinem, a to ve všech jeho třech odstavcích (§ 14 odst. 2 TZ). Tento trestný čin je možné spáchat jak nedbalostí, tak úmyslně, přičemž zákonodárcem stanovený trest odnětí svobody za úmyslné zanedbání povinné výživy nepřekračuje hranici trestní sazby tří let, přičemž tato horní hranice se dotýká případů, kdy uvede pachatel tímto činem oprávněnou osobu do nebezpečí nouze. Zásada subsidiarity trestní represe patří mezi základní zásady trestního práva a podle ní lze uplatňovat trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpis, přičemž obě tyto podmínky musí být splněny kumulativně (§ 12 odst. 2 TZ). Použití trestního práva je tedy nutno zvažovat až jako poslední možnost ochrany dotčených společenských zájmů, tedy jako prostředek ultima ratio.¹⁰² Oprávněné osoby však velmi často upřednostňují podání trestního oznámení dříve, než je zcela vyčerpáno občanskoprávní řešení daného problému a tím je zásada subsidiarity trestní represe de

¹⁰¹ ŠAMAL, P. a kol., *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 19-22

¹⁰² JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 37.

facto popřena. Je ale třeba zmínit, že TZ nepodmiňuje možnost podání trestního oznámení tím, že by se oprávněný nejprve musel neúspěšně pokusit domoci se svého nároku nástroji práva občanského. Pokud na základě trestního oznámení vznikne podezření ze spáchání trestného činu, nemají orgány činné v trestním řízení jinou možnost, než takové oznámení přijmout a začít se danou věcí zabývat.

Dle veřejného průzkumu takto někteří oprávnění, potažmo jejich zákonní zástupci, činí z důvodu neznalosti jiných možných způsobů řešení. Dalším důvodem, proč se oprávnění obracejí výhradně na orgány činné v trestním řízení, je finanční nerizikovost. Za podání trestního oznámení se neplatí a ani nehrozí, že by později museli nést náklady. Oprávnění tedy v průběhu let podávají další a další trestní oznámení ve snaze donutit povinného, aby plnil, či s nadějí, že bude alespoň za neplnění potrestán. Efektivita trestního řízení je však nulová. I pokud je povinnému – pachateli dokázána vina, není to záruka uhrazení dluhu.

Novela č. 390/2012 Sb., zmírnila trestní sazby a dále i doplnila § 55 odst. 2 TZ o podmínku, že za trestný čin zanedbání povinné výživy lze uložit nepodmíněný trest pouze v případě, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo pokud není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem. Co se týče jednotlivých druhů trestů, které je možné v trestním řízení uložit, myslím, že jsou koncipovány nedostatečně, a to nejen pokud jde o trestný čin zanedbání povinné výživy. Kromě trestu odnětí svobody jsou, zejména právě po cit. novele, ukládány tresty alternativní tj. odsouzení k trestu odnětí svobody s podmíněným odložením výkonu trestu, je možné pachateli uložit také alternativní trest tj. podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, resp. podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, k trestu obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení. Uložení peněžitého trestu za uvedenou trestnou činnost není vhodné a v praxi se tedy v podstatě nevyskytuje.

Jestliže dojde k odsouzení povinného k trestu odnětí svobody, šance na splacení dluhu na výživném se ještě zmenší. Pracovní uplatnění vězněných osob je obecně velmi problematické. Pracovní místa jsou jednak přednostně využita u odsouzených, kterým byly uloženy dlouhodobé tresty, a jednak je těchto pracovních míst bohužel velmi málo. Není tedy výjimkou, že tito odsouzení zůstávají ve výkonu trestu odnětí svobody bez

práce a jejich osobní dluh na výživném nikterak neklesá.¹⁰³ V případě, že odsouzený ve výkonu trestu pracuje, je z jeho čisté odměny odváděno 30% na úhradu výživného nezaopatřených dětí. Výše odměny je bohužel nízká, a tedy výživné není většinou ani zdaleka plněno v plném rozsahu.

Dle mého názoru, by byl nejsmysluplnější modifikovaný trest obecně prospěšných prací. V podobě, v jaké je tento trest upraven nyní, je odsouzený povinen vykonávat práce explicitně stanovené v trestním zákoníku, což je údržba veřejných prostranství, úklid a údržba veřejných budov a komunikací, případně jiné činnosti, které budou vykonávány ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, a to ve výměře 50 až 300 hodin. Soud zpravidla odsouzenému kromě toho uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou přečinem způsobil, ale k tomu bohužel většinou nedojde. Obecně prospěšné práce je odsouzený povinen vykonávat osobně a zdarma. Poškozený, tedy oprávněný z vyživovací povinnosti, nemůže očekávat, že by tento trest jakkoli zlepšil jeho finanční situaci. Pokud by však veřejně prospěšná činnost byla vykonávána za náhradu, která by byla vyplácena přímo oprávněnému, byl by tento druh trestu smysluplnější. Takovéto řešení by vedlo k jednoduchému získání finančních prostředků pro oprávněného, které by plynuly z přičinění povinného. V kombinaci se stanovením jednoznačné hranice minimální úhrady výživného během určitého časového úseku po vzoru slovenské právní úpravy by tato hrozba mohla povinné vést k větší snaze výživné platit.

Ukládání trestu odnětí svobody, a to i v beznadějných případech, kdy není možné pachatele napravit jiným způsobem, osobně nepovažuji za vhodné. Jednak z důvodu, jak již bylo řečeno, malé možnosti vykonávat ve výkonu trestu práci a tím alespoň částečně vyživovací povinnost plnit, a jednak i z důvodu nákladů, které jsou s uvězněním povinného spojeny. Postih za neplnění povinností by měl být výchovný, ale zároveň by měl být spojen se snahou napravit důsledky vzniklé trestnou činností. Samotný výrok soudního rozhodnutí o povinnosti napravit tyto důsledky ale jednoznačně k nápravě nevede. Pracemi vykonávanými k majetkovému prospěchu oprávněného by tedy na

¹⁰³ SKLENIČKA, J., ROZUM, J. *K problematice neplacení výživného*. *Trestněprávní revue*. 2014. č. 10. s. 239-244

jedné straně byla zabezpečena výživa oprávněného, na druhé straně postih a výchovný prvek pro povinného.

18. ZÁLOHOVANÉ VÝŽIVNÉ

18.1. Zálohované výživné v historickém kontextu

Z hlediska historického vývoje existoval v československém právním pořádku po určitou dobu institut obdobný zálohovanému výživnému. Byl zakotven v zákoně č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem. Ustanovení tohoto zákona se vztahovala na děti mladší 18 let věku, které byly československými státními občany a jejichž právo na výživné vůči osobám povinným poskytovat jim výživu byl stanoven soudním rozhodnutím, soudním smírem nebo vykonatelným notářským spisem, a to navíc za předpokladu, že vymáhání práva na výživné bylo obtížné. Výraz „obtížnost“ vymáhání znamenal, že exekuce v dohledné době nevedla k cíli, zejména v době do tří měsíců od jejího nařízení. Dávky byly poskytovány dětem mladším 18 let, ale i dětem do 24 let věku, pokud se soustavně připravovaly na své budoucí povolání, anebo byly nezpůsobilé k výdělku. Tyto zálohy na výživné byly poskytovány na žádost oprávněných osob prostřednictvím komisí „okresní péče o mládež“. Poskytnutím zálohy na výživné přecházel nárok oprávněné osoby na výživné na stát, a to až do výše poskytnuté zálohy. Dlužník byl povinen navíc platit komisi vedle dlužné dávky výživného zvláštní příspěvek ve výši 10 % této dávky, který připadl státu.

Zákon byl účinný čtyři a půl roku.¹⁰⁴ Citovaný zákon byl již od počátku koncipován jako prozatímní řešení, které mělo platit do doby, než budou upraveny základní předpisy soukromého práva. Poté, co vstoupily v platnost zákony č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, a zejména č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže, byl zákon zrušen.

Jak je patrné z výše uvedeného, zálohování výživného státem bylo v našem právním řádu postupně oslabováno až nakonec přijetím zákonů č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, a č. 112/2006 Sb. zmizelo úplně. Zákon č. 463/1991 Sb., o životním

¹⁰⁴ z.č. 57/1948 Sb., o zálohování výživného dětem ze dne 25. března 1948 in ASPI Server obce.aspi.cz:7333

minimu, byl s účinností od 1. ledna 2007 nahrazen zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Po roce 2000 došlo několikrát ke snahám upravit právně problematiku nehrazeného výživného. Do legislativního procesu se dostaly čtyři návrhy předložené vždy ze strany sociální demokracie, které se snažily o znovuzavedení zálohování státem. Z legislativních návrhů z let 2001, 2005, 2007 a 2009 se nakonec stal nejúspěšnějším ten z r. 2005, který byl zastaven až prezidentským vetem, které se již nepodařilo přehlasovat.

Roku 2009 Poslanecká sněmovna projednávala návrh, který se vydal již jiným směrem – úprava obdobná zálohování výživného státem se tak ocitla v návrhu zákona o vyživovací povinnosti k nezaopatřeným dětem (zákon o výživném).¹⁰⁵Návrh opět zpříšňoval podmínky pro příjemce, zaváděl institut minimálního výživného a tabulky pro standardizaci určování výše výživného soudem, nově také měla být výše náhradního výživného stanovena pevnou částkou místo výpočtu z částky výživného. Návrh již rezignoval na vymáhání poskytnutého náhradního výživného po povinném a stanovil pouze povinnost oprávněného poskytnuté náhradní výživné vrátit, bylo-li mu následně uhrazeno výživné povinným. V tomto směru se návrh inspiroval ve slovenské úpravě, když se po zhodnocení tamějších zkušeností ukázalo, že náklady na vymáhání dlužných pohledávek na výživném byly vyšší než skutečně vymožené finanční prostředky.

V roce 2009 tento návrh projednala a posoudila vláda a vyslovila s tímto návrhem nesouhlas, neboť s ním byla spojena řada koncepčních a dalších podstatných nedostatků.

¹⁰⁵ <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=54740>

18.2. Zálohované výživné – aktuální vývoj

V České republice v současnosti není právně zakotven žádný nástroj obdobný institutu zálohovaného výživného. Rodiny s dětmi, které se dostanou do nepříznivé finanční situace z důvodu nehrazení výživného druhým z rodičů, mohou být zabezpečeny pouze dávkami pomoci v hmotné nouzi. Dle schváleného Plánu legislativních prací vlády, předložilo Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) vládě ČR věcný záměr zákona o zálohovaném výživném.

Cílem tohoto opatření je zajistit podporu rodičů s dětmi v těch případech, kdy druhý rodič neplatí řádně výživné stanovené vykonatelným rozhodnutím soudu či soudem schválenou dohodou rodičů, ať již formou zákonné úpravy řešící zálohované výživné, které bude poskytované za jednoznačných a státem předem stanovených podmínek, či formou revize stávajících právní úpravy týkající se stanovení výživného a jeho následného vymáhání.

Ministerstvo předložilo několik variant řešení:

1) Zrevidování současného systému

Zrevidování by obnášelo zrevidování právní úpravy výživného, včetně jeho následného vymáhání, hledání slabých míst systému, zefektivnění fungování justice v této oblasti, zefektivnění způsobu vymáhání dlužného výživného soukromoprávní cestou, tedy zvážení možných kroků v rámci soudního výkonu rozhodnutí a exekuční činnosti a v neposlední řadě rozšíření spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí.

2) Přijetí zákona o zálohovaném výživném s následným regresním nárokem vůči povinnému

V této variantě by stát za předem stanovených podmínek a v zákonem definované situaci poskytoval zálohované výživné těm rodičům s dětmi, kterým se nedaří vymoci soudem stanovené výživné, a to ani cestou exekuce či soudního výkonu rozhodnutí. Následně by docházelo k vymáhání poskytnutého zálohovaného výživného ze strany státu po povinném. Tato možnost se mi jeví jako nejlepší z navrhovaných. Oproti variantě bez následného regresu vůči povinnému, je zde zajištěna alespoň částečná návratnost finančních prostředků, které jsou poskytnuty oprávněnému. Fakt, že bude

dluh po povinném státem vymáhán, by navíc tyto jedince motivoval ke snaze situaci řešit.

3) Přijetí zákona o zálohovaném výživném jako nepojistné dávky bez následného regresu

V této variantě by stát za předem stanovených podmínek a v zákonem definované situaci poskytoval zálohované/náhradní výživné těm rodičům s dětmi, kterým se nedaří vymoci soudem stanovené výživné, a to ani cestou exekuce či soudního výkonu rozhodnutí. Poté by však nedocházelo k vymáhání poskytnutého zálohovaného výživného ze strany státu po povinném a zálohované výživné by se tak stalo jakousi nepojistnou sociální dávkou. Povinnost vymáhat výživné by zůstala v oblasti soukromoprávní.

Jestliže by stát následně nevymáhal poskytnuté výživné po povinném, byla by jednak finanční náročnost tohoto institutu ještě vyšší a navíc, dle mého názoru, by motivace povinných dluh splatit klesla. Nemyslím tedy, že tato varianta je dobré řešení.

4) Rozšíření působnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí v rámci vyživovací povinnosti

Varianta předpokládá rozšíření dosavadní působnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností při uplatňování nároků na výživné a při vymáhání dlužného výživného. Zatímco dnes tyto orgány poskytují rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte pouze poradenskou pomoc ohledně možného postupu při uplatňování nároku dítěte na výživné, včetně pomoci s podáním návrhu soudu, nově by měl obecní úřad obce s rozšířenou působností v zákoně založenou aktivní legitimaci k tomu, aby svým jménem nebo jménem dítěte přímo podával návrhy soudu na stanovení nebo zvýšení výživného anebo návrhy na výkon rozhodnutí soudu, obdobně jako to již nyní činí krajské pobočky Úřadu práce ČR v případě výživného na děti svěřené do pěstounské, předpěstounské nebo poručnické péče.

Osobně nepovažuji tuto úpravu za velmi přínosnou. Pokud by oprávnění a jejich zákonní zástupci byli lépe informovaní a dbali svých práv, nebylo by potřebné podávat místo nich návrhy soudu. Tuto úpravu bych viděla jako prospěšnější v oblasti výživného vůči rodičům.

Věcný záměr zákona

Hlavním záměrem nově navrhované úpravy je vytvořit nástroj, kterým by stát, za předem stanovených podmínek, nahrazoval dlužné výživné, které se nedaří vymoci cestou soudního výkonu rozhodnutí či exekuce. Povinným, pro účely tohoto zákona, se rozumí ten, komu byla na základě vykonatelného rozhodnutí soudu či soudem schválené dohody rodičů stanovena vyživovací povinnost alespoň ve výši 300 Kč za kalendářní měsíc na jedno dítě. Nárok na zálohované výživné vzniká za podmínky, že povinný neplní vyživovací povinnost v plné výši, ve lhůtě a způsobem určeným alespoň po tři měsíce od poslední splátky výživného a pokud soudní výkon rozhodnutí/exekuční řízení bezvýsledně trvá alespoň po dobu tří měsíců. Zálohované výživné náleží ve výši určené dle vykonatelného rozhodnutí soudu či dle soudem schválené dohody, nejvýše však ve výši 1,2 násobku životního minima dítěte (což odpovídá průměrné výši soudně stanovovaného výživného v ČR). Pokud povinná osoba plní vyživovací povinnost jen částečně, je výše zálohovaného výživného stanovena v částce rozdílu mezi touto částečnou úhradou a soudem chválenou částkou, nejvýše však mezi částkou 1,2 násobku životního minima dítěte. Zálohované výživné se vyplácí měsíčně, a to po uplynutí kalendářního měsíce, za který výživné náleží, nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po tomto měsíci.

Finanční dopady navrhované úpravy

Kvalifikovaný odhad nákladů vycházející z dostupných údajů z roku 2013, podle kterých bylo vydáno 45 722 tisíc rozhodnutí o stanovení vyživovací povinnosti, přičemž lze odhadnout, že asi 50% z tohoto počtu není dobrovolně hrazeno. Náklady na výplatu náhradního výživného, při zohlednění 1,2 násobku životního minima dítěte, lze tedy vzhledem k průměrnému výživnému k danému věku dítěte a s předpokladem rovnoměrného rozložení odhadovat ve výši cca 789 207 640 Kč v prvním roce účinnosti a 782 707 640 Kč v dalších letech. V těchto nákladech je rovněž zohledněna odhadovaná 3% finanční návratnost prostředků spojená s mechanismem zajištění následného regresu.¹⁰⁶

¹⁰⁶ <https://apps.odok.cz> – Úřad vlády - Návrh věcného záměru zákona o zálohovaném výživném, PID: KORN9RNHCF4L

18.3. Právní úprava zálohovaného výživného ve Slovenské republice

V rámci slovenského právního řádu byl v roce 2008 přijat zákon o náhradním výživnom a o zmene a doplnení zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 615/2006 Z. z., ktorý upravuje poskytování náhradního výživného k zabezpečení výživy nezaopatřeného dítěte, majícího nárok na náhradní výživné. Obsahově je zákon koncipován prakticky obdobně jako úprava navrhovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR.

Náhradní výživné je taktěž poskytováno do maximální výše 1,2 násobku životního minima dítěte stanoveného zvláštním zákonem, taktěž zde existuje podmínka, že povinný neplní vyživovací povinnost v plné výši, ve lhůtě a způsobem určeným alespoň po tři měsíce od poslední splátky výživného a pokud soudní výkon rozhodnutí či exekuční řízení bezvysledně trvá alespoň po dobu tří měsíců apod. Slovenská právní úprava navíc obsahuje povinnosti, které musí oprávněný plnit a v případě neplnění může být postižen podle ustanovení o správních deliktech a přestupcích. Je například možné za neplnění daných povinností uložit pokutu až do výše 331,93 eura.

18.4. Zálohované výživné obecné pohledy

Celkový koncept zálohovaného výživného mi rozhodně nepřipadá jako ideální řešení. Je nutné dívat se na tuto možnost nejen z pohledu rodiče, který má dítě v péči, přičemž druhý rodič neplní svou vyživovací povinnost, ale také z pohledu finanční politiky státu. Je samozřejmě žádoucí, aby finanční situace dětí z neúplných rodin byla stabilní, ale bylo by smysluplnější tuto stabilitu zajistit prostřednictvím přičinění povinných, nikoli státu, a tedy i daňových poplatníků. Poskytování výživného ve formě státní podpory by mohlo vést k ještě menší snaze povinných výživné platit. Klasický „neplatič“ je totiž ve většině případů jedinec, který spoléhá na to, že pokud nic nevlastní, pracuje pouze na černo apod., exekutor z něho nic nevymůže a pokud alespoň jednou za dva měsíce něco málo zaplatí, vyhne se i trestnímu stíhání. Jediné, co na jeho svědomí může působit, je fakt, že jeho potomci žijí jeho vinou ve špatných podmínkách. Při poskytování zálohového výživného by tento prvek však naprosto vymizel.

ZÁVĚR

V této práci jsem se věnovala jednomu z velmi významných institutů rodinného práva, který stále ještě není zcela dokonale upraven, a to vyživovací povinnosti. Zabývala jsem se všemi druhy vyživovací povinnosti, přičemž svoji pozornost jsem zaměřila především na vyživovací povinnost rodičů k dětem, a to zejména k dětem nezletilým. Na tento druh jsem se zaměřila z důvodu jeho důležitosti a zároveň z důvodu osobních zkušeností získaných působením v Asociaci neúplných rodin, z. s., která mi umožnila i vypracování průzkumu, jehož výsledky v práci uvádím. Vyživovací povinnosti se věnuji nejen z pohledu občanského práva, ale z pohledu práva trestního, které podle mého názoru potřebuje taktéž řadu změn, a to zejména pokud jde o druhy trestních sankcí.

V oblasti vyživovací povinnosti rodičů k dětem jsem se věnovala především způsobům určování a změn rozsahu této povinnosti a způsoby jejího vymáhání, které často nejsou široké veřejnosti známy. V současné době je nejpoužívanější formou snahy domoci se plnění vyživovací povinnosti podání trestního oznámení, což bohužel nemůže vést ke kýženému výsledku. I v případě odsouzení pachatele k veřejně prospěšným pracím, se potřebné peníze k oprávněnému nedostanou. Je tedy třeba zamyslet se nad tím, zda by bylo možné, aby veřejně prospěšná činnost byla vykonávána za náhradu, která by byla vyplácena přímo oprávněnému. Pracemi vykonávanými k majetkovému prospěchu oprávněného by tedy na jedné straně byla zabezpečena výživa oprávněného, na druhé straně, by tyto práce představovaly pro povinného postih a výchovný prvek

Dále jsem se snažila zdůraznit také důležitost mnohdy opomíjeného tématu vyživovací povinnosti dětí k rodičům, o kterém by dle mého názoru mělo být diskutováno více než tomu v současnosti je. Informovanost veřejnosti lze považovat za dostatečnou, pokud jde o vyživovací povinnost rodičů vůči dětem, pokud ale jde o vyživovací povinnost dětí vůči rodičům však nikoli. Problematika vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům a vůbec poměry předků a potomků nevyvolávají takový zájem široké veřejnosti jako vyživovací povinnost rodičů k dětem. Bohužel v naší společnosti není běžným pravidlem povinnost dětí pečovat o své rodiče v případě, že na to již sami nestačí. Důvodem může být i skutečnost, že sami rodiče nejsou zvyklí od dítěte vymáhat svá práva, soudní cestou už vůbec ne. Proto jsem toho názoru, že úprava této vyživovací povinnosti je nedostačující a bylo by vhodné ji rozšířit.

Dalším a poměrně novým druhem vyživovací povinnosti, které jsem se věnovala, je vyživovací povinnost mezi bývalými registrovanými partnery, která má podle zákona o registrovaném partnerství daná odlišná pravidla nežli tomu je u vyživovací povinnosti mezi bývalými manžely. Účelem dnešní koncepce výživného mezi bývalými manžely je zabránit tomu, aby rozvedený manžel mohl takřka kdykoli po rozvodu uplatnit vůči druhému rozvedenému manželovi právo na výživné. U bývalých registrovaných partnerů tomu tak ale není a bylo by dle mého názoru vhodné tento institut v obou statusových poměrech sladit.

Do budoucna by bylo vhodné myslet nejen na úpravu majetkoprávních vztahů mezi registrovanými partnery, ale také mezi osobami, které spolu žijí v rodinné domácnosti, aniž jsou sezdány, a například vychovávají společné dítě. Žádá si to vývoj společnosti, přičemž tento trend bude pravděpodobně zesilovat. V platném právním řádu však zatím není žádné ustanovení, které by chránilo jejich majetkové potřeby, případně jejich vzájemná práva a povinnosti.

SHRNUTÍ

Diplomová práce se věnuje tématu vyživovací povinnosti a problémům s tímto institutem spojeným. Výživné je jedním z institutů rodinného práva, který obsahuje řadu vzájemných práv a povinností mezi členy rodiny napříč celou společností. První kapitola práce jednak osvětluje základní pojmy této problematiky, jako výživné a vyživovací povinnost, a jednak se zabývá historickým vývojem vyživovací povinnosti. Další kapitoly, tedy kapitola 2. až kapitola 7., pojednávají o právní úpravě jednotlivých druhů vyživovací povinnosti, včetně jejich rozsahu. Práce rovněž zmiňuje četnost jednotlivých druhů vyživovací povinnosti v řízeních před soudy a možnou spojitost této četnosti s informovaností společnosti. Problematika informovanosti společnosti je zároveň podpořena průzkumem, který byl pro potřeby této práce zpracován. Základní podmínky trvání vyživovací povinnosti a jednotlivá kritéria pro stanovení rozsahu vyživovací povinnosti, která jsou společná pro všechny druhy vyživovací povinnosti, jsou součástí kapitoly deváté. Konkrétně se jedná o odůvodněné potřeby a majetkové poměry jak oprávněného, tak i povinného a dále schopnosti a možnosti obou stran. Samostatné kapitoly jsou věnovány i způsobu plnění, splatnosti, změně rozsahu a promlčení výživného, stejně tak i jeho započtení. V další části práce pojednává o soudním řízení ve věci výživného a následné vykonatelnosti rozhodnutí a vymáhání dlužného výživného. Tato část obsahuje i osobní poznatky, získané během mého působení v Asociaci neúplných rodin z. s. a zhodnocení efektivnosti jednotlivých způsobů vymáhání. Práce se nad rámec pohledů z občanskoprávního hlediska věnuje z části i pohledu trestněprávního. Závěrem je rozebrána navrhovaná právní úprava tzv. zálohovaného výživného.

SUMMARY

The master thesis deals with the topic of maintenance obligations and difficulties connected with this institute. The maintenance obligation is one of the family law institutes that contains a number of mutual rights and obligations between family members across the entire society. The first chapter of the thesis illuminates the basic concepts of this issue such as maintenance obligations and alimony and deals even with the historical development of maintenance obligations. The other chapters, ie chapters 2 to 7, deal with the legal regulation of every single types of maintenance obligations, including their amount. The thesis also mentions the frequency of every types of maintenance obligations in court proceedings and the possible association of this frequency with the community awareness. The issue of the community awareness is also supported by the survey, which was elaborated for the needs of this work. The basic terms of the maintenance obligation and the individual criteria for determining the amount of the maintenance obligation that are common to all types of alimony are contained in chapter 9. Specifically, these are the justified needs and property conditions of both the entitled and the obligated. Separate chapters are devoted to the way of fulfillment, maturity, change of amount and limitation of maintenance, as well as its counting. In the next part of the thesis I deal with the court proceedings in the matter of maintenance and subsequent enforceability of the decision and recovery of the debt maintenance. This part also includes the personal knowledge gained during my work in the Association of Uncompleted Families and the evaluation of the effectiveness of individual ways of enforcement. The work goes beyond the perspective of the civil law aspect, partly from the point of view of criminal law. Finally, the proposed legal regulation of the so-called backed-up maintenance is analyzed.

Použité zdroje

Seznam odborné literatury

DUDOVÁ, R. a HASTRMANOVÁ, Š., *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007

EFFENBERGER, K.: *Z historie rodinného práva – Nemanželské děti*. Právní rádce. č. 10/1977

HENDRYCH, D. a kol. *Právníký slovník. 3. podstatně rozš. vyd.* Praha: C.H.Beck, 2009

HRUŠÁKOVÁ, M., *Zákon o rodině ; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck. 2015

JELÍNEK, J. a kol., *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014

KOVÁŘOVÁ, D. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. Praha: Leges. 2014

LAZAR J. a kolektiv, *Občianske právo hmotné*. Bratislava. Iura Edition 2010

MADEJ, R. 2013. *Výživné pre vaše dieťa*. Bratislava: Legal

MACH, Petr. *Registrace partnerství: pokrok, nebo nezodpovědné riziko?*. Vyd. 1. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006

MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655 – 975*. Praha: Leges, 2016

NOVÁ, H., TĚŽKÁ, O.: *Vyživovací povinnost*. Praha: Linde, 1995

NOVOTNÝ, P. et al. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing, 2017

NOVOTNÝ, P., IVIČICOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ, P., *Nový občanský zákoník, Rodinné právo*. Praha: GRADA Publishing a.s.. 2014

PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodině: komentář*. 1. vyd. V Prahe: C.H. Beck, 2011. xv, Beckova edícia komentované zákony

PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. Vydání*. Praha: C. H. Beck, 2017

PLECITÝ, V. *Rukověť rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014

RADVANOVÁ, S. ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva*. 1999

SCHELLE, K. a kol. *Základy občanského práva*. 4., upr. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2011

SOVOVÁ, O., a CÍSAŘOVÁ, D., *Rodina v novém soukromém právu: interdisciplinární právní pohled*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015

SVOBODA, K., *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014

ŠAMAL, P. a kol., *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2012 Beckova edice komentované zákony

ŠEVČÍK, L. *Vyznejte se v rodinném právu: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Brno: BizBooks, 2014

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014

URFUS, V., SKŘEJPEK M., a KINCL J., *Římské právo. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck*. Praha: Beck, 1995. Právnické učebnice

VESELÁ, R. a kol.: *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003

WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Část druhá, Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. Vydání první. Praha: Leges, 2015.

ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2016

Seznam odborných článků

KRÁLÍČKOVÁ Z.,TELEC I., *Výživné v novém občanském zákoníku*. Bulletin-advokacie 03/2014 [online], dostupné na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/vyzivne-v-novem-obcanskem-zakoniku?browser=mobi>

EFFENBEGER, K. *Z historie rodinného práva – Nemanželské děti*. Právní rádce. 10/1977

ZUKLÍNOVÁ M., *Rozvod a majetková práva manželů (vše, co má majetkový aspekt a souvisí s rozvodem)* Právní prostor 8/2015 [online], dostupné na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/rozvod-a-majetkova-prava-manzelu-vse-co-ma-majetkovy-aspekt-a-souvisi-s-rozvodem>

- LUŽNÁ, R. *Zásada nenávratnosti spotřebovaného výživného*. Právo a rodina. 2/2000
- LUŽNÁ, R. *Vymáhání dlužného výživného pro nezletilé dítě*. Právo a rodina. 10/2009
- BEHR, T. *Sjednávání výživného a neplatiči ve vězení*. Právo a rodina. 5/2010
- LUŽNÁ, R. *Výživné rozvedeného manžela a po zrušení registrovaného manželství*. Právo a rodina, 6/2011
- SKLENIČKA, J., ROZUM, J. *K problematice neplacení výživného*. *Trestněprávní revue*. 10/2014
- LUŽNÁ, R. *Výživné rozvedeného manžela*. Právo a rodina. 8/2006
- LUŽNÁ, R. *Zásada nenávratnosti spotřebovaného výživného*. Právo a rodiny, 2/2000
- CHROMÝ, J. *Trestněprávní ochrana mládeže v návrhu trestního zákoníku*. *Trestní právo*. 2/2009

Internetové a další zdroje

- <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/rodinne-pravo/co-upravuje-rodinne-pravo-zakoniku.html#6>.
- <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
- <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/obecna-cast/obecne>
- <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu>
- <http://www.epravo.cz/top/clanky/prechod-vyzivovaci-povinnosti-k-nezletilym-detem-na-prarodice-98651.html>
- <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=54740>
- <https://apps.odok.cz> – Úřad vlády - Návrh věcného záměru zákona o zálohovaném výživném, PID: KORN9RNHCF4L
- Policie ČR. Statistické přehledy kriminality 2005-2014. [online]. 2015. [cit. 9. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.
- Portál justice.cz, InfoData, přehledy statistických listů, Přehled pravomocných rozhodnutí soudů v občanskoprávních věcech, Rozvody.
- portál justice.cz, infoData, přehledy statistických listů, Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v občanskoprávních věcech podle druhů sporů - počet práv, rok 2016
- portál justice.cz, infoData, přehledy statistických listů, Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v občanskoprávních věcech podle druhů sporů - počet práv, rok 2016

Judikatura

Nález Ústavního soudu České republiky IV. ÚS 650/15

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 125/65

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Cz 67/66

Rozhodnutí Krajského soudu sp. zn. 7 C 57/2015 – 42

Rozsudek Okresního soudu sp. zn. 14 P a Nc 265/2016

Rozsudek okresního soudu sp. zn. 22C 230/2014

Statistiky

Statistický přehled soudních agend 2015 - Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v občanskoprávních věcech podle druhů sporů

Štatistická ročenka 2015 Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky

Právní předpisy a mezinárodní smlouvy

Ústavní zákony:

Listina základních práv a svobod vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního

zákona č. 162/1998 Sb.

Zákony:

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon. č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon 57/1948 Sb. o zálohování výživného dětem

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 57/1948 Sb., zákon o zálohování výživného dětem

Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon (slovenský trestní zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok (slovenský trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 201/2008 Z.z., o náhradním výživném, ve znění pozdějších předpisů

Mezinárodní právní předpisy:

Úmluva o právech dítěte vyhlášená pod č. 104/1991 Sb.

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
RegP	zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
NS ČR	Nejvyšší soud České republiky
ÚS ČR	Ústavní soud České republiky
Sb.	Sbírka zákonu
Z.z.	Zbierka zákonov

Abstrakt

Problematika vyživovací povinnosti a práva na výživné v českém právu

Tato diplomová práce se zabývá právní úpravou vyživovací povinnosti a práva na výživné v českém historickém kontextu. Právní úprava České republiky je napříč diplomovou prací porovnávána s úpravou Slovenské republiky.

V první části práce je probrán historický vývoj této úpravy, a to od doby římského práva až po současnost. Dále je vysvětlen význam pojmu „výživné“ a „vyživovací povinnost“ a rozdíl mezi těmito pojmy.

V návaznosti na to je v dalších částech diplomové práce pojednáváno o jednotlivých druzích vyživovací povinnosti, které v současném českém právu existují. U každého druhu této povinnosti je popsán způsob jejího vzniku, způsob určení jejího rozsahu a délka jejího trvání. Pro úplnost této problematiky, práce obsahuje část zabývající se četností jednotlivých druhů vyživovací povinnosti v řízeních před soudy, obecné předpoklady pro přiznání výživného, způsoby jeho plnění, splatnost a možnosti změny rozsahu vyživovací povinnosti.

Další část se věnuje procesně právním záležitostem, které jsou s vyživovací povinností a právem na výživné spojeny, a to jednak možnost započtení výživného, promlčení práva na výživné a samo soudní řízení ve věci výživného. Na tuto část navazuje pasáž týkající se právní úpravy spojené s neplněním vyživovací povinnosti, tedy způsoby vymáhání dlužného výživného a konsekvence v rámci trestního práva. V této části jsou zároveň zmiňovány způsoby trestání osob zanedbávajících vyživovací povinnost.

Diplomová práce ve svém závěru ilustruje snahy o zavedení tzv. zálohovaného výživného v historickém kontextu, v kontextu současného právního vývoje a popisuje aktuální úpravu Slovenské republiky, kde zálohované výživné již zavedeno bylo. Práce je doplněna o průzkum, který byl zpracován prostřednictvím Asociace neúplných rodin, z.s. Výstupy tohoto průzkumu jsou graficky znázorněny v přílohách, které jsou součástí diplomové práce.

Abstract

The issue of maintenance and maintenance rights in Czech law

This diploma thesis deals with legal regulation of maintenance and maintenance rights in the Czech historical context. The legislation of the Czech Republic is compared with the regulation of the Slovak Republic.

The first part describes the historical development of this regulation, from the time of Roman law to the present. It also explains the meaning of the term "maintenance" and "maintenance duty" and the difference between these terms.

As a follow-up, other parts of the diploma thesis deal with the various types of maintenance obligations that exist in the current Czech law. For each type of obligation, the manner of its origin, the way of determining its extent and the duration of its duration are described. For the sake of completeness of this issue, the thesis contains a part dealing with the frequency of individual types of maintenance obligations in proceedings before the courts, general assumptions for the award of maintenance, ways of its fulfillment, maturity and possibility of changing the amount of the maintenance obligation.

The next section deals with the procedural issues of the maintenance and maintenance obligations, namely the possibility of including maintenance, the limitation of the right to maintenance and the lawsuit on maintenance itself. This part is followed by the passage concerning the legal provisions related to the non-fulfillment of the maintenance obligation, ie the methods of debt recovery and consequences in the framework of criminal law. This section also mentions ways of punishing those who neglect to maintainance.

The thesis, in its conclusion, illustrates efforts to introduce so-called backed up maintenance in a historical context, in the context of current legal development, and describes the current regulation of the Slovak Republic, where the backed-up maintenance has already been introduced. The thesis is complemented by a survey, which was elaborated through the Association of Incomplete Families. The outcomes of this survey are graphically illustrated in the annexes that are part of the diploma thesis.

Příloha č. 1

Přehled pravomocných rozhodnutí okresních a krajských soudů ČR ve věci vyživovací povinnosti ¹⁰⁷

Druh vyživovací povinnosti	Celkový počet přiznaných práv
Mezi manžely	780 (z toho 37 ve prospěch muže)
Mezi rozvedenými manžely	225 (z toho 16 ve prospěch muže)
Mezi předky a potomky (ostatní příbuzní)	79
Rodičů vůči dětem	3684
Výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce:	
• příspěvek na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem	245
• povinnost přispívat na výživu dítěte po dobu mateřské dovolené	65
• vyživovací povinnost otce dítěte k matce po dobu dvou let	538
Dětí vůči rodičům	38
Mezi registrovanými partnery	1
Mezi bývalými registrovanými partnery	0

Přehled pravomocných rozhodnutí okresních a krajských soudů SR ve věci vyživovací povinnosti ¹⁰⁸

Druh vyživovací povinnosti	Celkový počet přiznaných práv
Mezi manžely	607
Mezi rozvedenými manžely	192
Mezi předky a potomky (ostatní příbuzní)	4
Rodičů vůči dětem	1527
Výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce	46
Dětí vůči rodičům	58

¹⁰⁷ portál justice.cz, infoData, přehledy statistických listů, Přehled o pravomocných rozhodnutích soudů v občanskoprávních věcech podle druhů sporů - počet práv, rok 2015

¹⁰⁸ Štatistická ročenka 2015 Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky

Příloha č. 2

Obr. č. 1

Jaké druhy vyživovací povinnosti znáte?

Hodnota	Procent	Odpovědí
Rodičů k dětem	95%	190
Děti k rodičům	48%	96
Mezi příbuznými	6%	12
Mezi manžely/reg. partnery	39%	78
Mezi rozvedenými manžely/reg. partnery	45%	90
Pro neprovdanou matku	34%	69

Obr. č. 2

Do kolika let má dítě právo na výživné?

Hodnota	Procent	Odpovědí
15	0%	1
18	16%	33
26	50%	101
Dokud není schopno se samo žít	32%	65
Celý život	0%	1

Obr. č. 3

Může těhotná žena požadovat od otce dítěte, který s ní není v manželství, nějaké finanční plnění?

Hodnota	Procent	Odpovědí
Ano. Výživné na dítě, na sebe, úhradu nákladů spojených s mateřstvím a porodem	93%	187
Ne, nemá nárok na nic	2%	4
Ano. Může chtít zaplatit náklady spojené s mateřstvím.	5%	10

Obr. č. 4

Pokud chci podat návrh na soud aby stanovil rozsah výživovací povinnosti rodiče k dítěti, je to drahé?

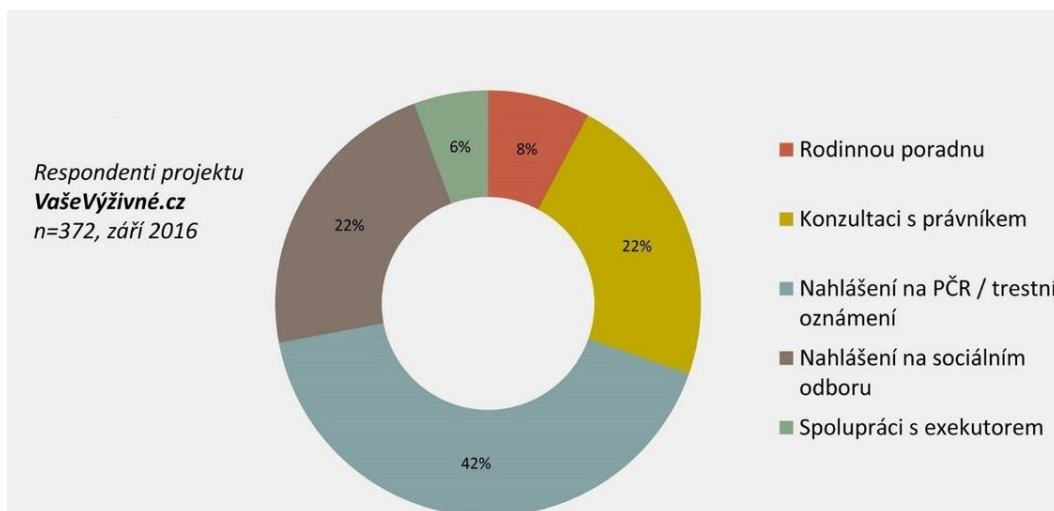
Hodnota	Procent	Odpovědi
Ne, nic neplatím	79%	158
Soudní poplatek je 1000,-	18%	37
Soudní poplatek se stanoví podle toho, jak vysoké výživné požadují	3%	6

Obr. č. 5

Když mám soudem stanovené kolik mi má někdo na výživné platit, ale neplatí...

Hodnota	Procent	Odpovědi
Můžu se obrátit na exekutora, podat návrh na výkon rozhodnutí na soud, podat trestní oznámení nebo vše najednou	61%	122
Musím nejdříve podat trestní oznámení a potom se obrátit na exekutora	18%	37
Jediné, co mohu udělat, je podat trestní oznámení	21%	42

Příloha č. 3

Název práce v češtině: Problematika vyživovací povinnosti a práva na výživné v českém právu

Název práce v angličtině: The issue of maintenance and maintenance rights in law of the Czech republic

Klíčová slova: Vyživovací povinnost, Právo na výživné, Rodinné právo

Key words: Duty to support, Alimony, Family law

Vysvětlivky:

- i každý muž, který je svým vlastním pánem a je způsobilý mít rodinnou moc nad jinými, a to i v případě, že nemá žádných poddaných osob a tvoří jakoby sám svou rodinu; pouze římský občan
- ii žena, která žije s mužem v kvazimanželském soužití, tedy bez řádného oddání
- iii prohlášeny za vlastní
- iv čl.10 odst. 2 Listiny: Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života., čl.32 odst.4 Listiny: Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.
- v trvalá příslušnost soudu (procesní orgán příslušný na začátku řízení jím zůstává, i pokud se následně podmínky příslušnosti změní)